

BERICHT **VAN DE** **TWEEDE** **WERELD** **OORLOG**

Het verdrag is getekend. De ondertekening heeft plaats op min of meer dezelfde manier als indertijd bij het tot stand komen van de As, maar er heerst niet die hartelijke sfeer. Zelfs het volk in de straten van Berlijn, dat niet erg talrijk is en voor het grootste gedeelte bestaat uit schoolkinderen, juicht ononderbroken maar zonder overtuiging. Japan is ver weg. Het is de vraag of het ons zal helpen. Eén ding staat vast, namelijk dat de oorlog lang zal duren. Dat bevalt de Duitsers helemaal niet, want zij hadden gedacht dat met het eind van de zomer ook het eind van de oorlog zou komen. Een oorlogswinter is een somber vooruitzicht, te meer daar het eten schaars is in Berlijn. Het is duidelijk te zien dat er veel meer in de etalages ligt dan men binnen kan kopen. Toch gaan de Berlijners telkens opnieuw de buurtwinkels binnen in de hoop door zeer onderdanig vragen nog wat van de zo broodnodige levensbehoeften te kunnen loskrijgen. Nog iets dat bijdraagt tot de neerslachtigheid in Berlijn zijn de regelmatig terugkerende bombardementen. Iedere nacht brengen de burgers vier à vijf uur in de schuilkelders door. Zij hebben gebrek aan slaap. Er zijn geen aparte schuilkelders voor de vrouwen en het is er koud. Dit alles brengt hen nu niet bepaald in een goede stemming. Het aantal mensen dat verkouden is, is ongelooflijk groot. De schade die de bommen aanrichten is gering, maar de mensen zijn geweldig zenuwachtig. Om tien uur 's avonds kijkt iedereen op zijn horloge. De mensen willen naar huis, naar hun familie. Toch rechtvaardigen deze dingen niet het pessimisme van bepaalde Duitsers, die zich de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog nog te goed herinneren en het allerergste vrezen.

Maar het is een feit dat de stemming in Duitsland niet meer die van juni of zelfs van een maand geleden is. Ik heb twee besprekingen met Hitler gehad, eerst een formeel bezoek na de ondertekening en de volgende dag het tweede. Hij sprak niet over de situatie van het ogenblik, maar over de deelname van Spanje aan de oorlog. Hij voelt er weinig voor, omdat dit meer zou kosten dan het waard is. Hij stelde een ontmoeting tussen de Duce en hemzelf voor aan de Brennerpas en ik nam dat onmiddellijk aan. Geen woord meer over de invasie in Engeland. Geen woord meer over de bliksemsnelle vernietiging van Engeland. Uit Hitlers woorden spreekt nu vrees voor een lange oorlog. Hij wenst de macht die hij door de wapenen bezit, niet te verliezen. Hij spreekt met zijn gewone beslistheid, minder onstuimig, maar even vastberaden als vroeger. Von Ribbentrop is zenuwachtiger dan vroeger. Misschien komt dat door zijn slechte gezondheid, maar misschien heeft hij andere redenen om te klagen. Hij had te veel op een glorieus einde van het conflict gerekend om nu niet teleurgesteld te zijn.

Tegenover ons, Italianen, nemen de Duitsers de meest onberispelijke beleefdheid in acht. Ansaldo meent dat dit bewijst hoezeer zij ons nodig hebben. Maar tegen de Spanjaarden zijn de Duitsers niet zo beleefd. Over het algemeen is Serrano Suners missie mislukt en de man zelf is er niet in geslaagd de Duitsers voor zich in te nemen.

(Fragmenten uit het dagboek van Galeazzo Ciano, graaf van Cortellazzo, schoonzoon van Benito Mussolini en van 1936 tot 1943 Italiaans minister van buitenlandse zaken. De hier afgedrukte dagboekfragmenten dateren van 27 en 28 september 1940 en zijn genomen uit de Nederlandse vertaling van het dagboek, die in 1947 is verschenen bij de N.V. De Arbeiderspers.)

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG

BAND 2

MCMLXX

DE GEÏLLUSTREERDE PERS N.V.
AMSTERDAM

NEDERLANDSE ROTOGRAVURE MAATSCHAPPIJ N.V.
LEIDEN

N.V. UITGEVERIJ SPAARNESTAD
HAARLEM

BERICHT VAN DE TWEEDE WERELD OORLOG

WETENSCHAPPELIJKE REDACTIE

Drs. A. H. Paape
hoofdredacteur
Prof. dr. J. Presser
Prof. dr. A. F. Manning
Drs. R. L. Schuursma
Drs. P. R. A. van Iddekinge

BUREAUREDACTIE

John Bakkenhoven
Jac Constant
Ans Corvers
Hidde Hoekstra
Aafje Leenstra
Tine van Wijk
Judith van de Wouw

FOTO-RESEARCH

Frans Kurtz
Frank van Meerwijk
Hans Bredewold

CARTOGRAFISCHE RESEARCH

Gerard Guns

ILLUSTRATIES

Herbert Meijer
Olyslager Organisation N.V.
Richards Studio

VORMGEVING

Henk Pen
Rob Ligtelijn
Kees van Bakergem
Rob de Nooy
Ron Putto

TECHNIEK

zetwerk: Nederlandse Boekdruk Industrie N.V., 's-Hertogenbosch
druk: Smeets Drukkerijen N.V., Weert

DE DROOM VAN DE DUCE

HET UUR VAN DE KRUIMELDIEF
COMMEDIA DELL'MARE
HITLER ZOEKT HULP
AFSTRAFFING IN HELLAS
POKERSPEL IN OOST-AFRIKA
ZANDRUITERS VAN DE MAARSCHALK
ROMMEL NEEMT OVER
NIEUWE CAPTAIN IN HET VELD

18

Na acht maanden schemeroorlog in het Westen, afgesloten door Hitlers *Blitz*-operaties in het voorjaar van 1940, zou de oorlog zich snel over andere gebieden gaan uitbreiden.

Mussolini had Italië, toen Frankrijk op het punt stond te bezwijken, in de strijd gestort. Tuk op een deel van de Franse buit, verblind door de Duitse successen, realiseerde hij zich nauwelijks meer hoe slecht zijn land economisch en militair op een oorlog was voorbereid. Zijn droom: een modern Italiaans imperium rond de Middellandse Zee, zou hij, met een al verslagen Frankrijk en een aanzienlijk verzwakt Engeland, nu in korte tijd en ten koste van weinig inspanning kunnen verwezenlijken. Hoe deerlijk echter zou hij zich in dit opzicht vergissen.

De eerste tegenstander die Mussolini ontmoette was niet Frankrijk of Engeland, de twee landen die hij op 10 juni met veel gebral de oorlog had aangezegd, maar zijn bondgenoot en medestrijder Duitsland. De verwezenlijking van Hitlers lang gekoesterde politieke doeleinden: Duitse heerschappij op het Europese vasteland naast een sterk maritiem imperium onder Engelse leiding, gedoogde op dit moment geen inwilliging van de exorbitante verlangens van de Duce ten opzichte van Frankrijk. De Italiaanse dictator moest zijn eisen tot het uiterste beperken.

Mussolini diende, zo werd hem al ras duidelijk, zijn doeleinden met eigen middelen te bereiken. Hoe weinig die middelen te betekenen hadden, zou hem al nauwelijks meer dan een half jaar later blijken. Zijn vloot toonde zich niet in staat de *Royal Navy* uit de Middellandse Zee te verdrijven; integendeel, de Italiaanse vlootenheden leden de ene smadelijke nederlaag na de andere. Na aanvankelijke en gemakkelijke plaatselijke successen in Oost- en Noord-Afrika, bestonden de Italiaanse strijdkrachten in Afrika enkele maanden later hoofdzakelijk nog slechts uit twee categorieën: krijgsgevangenen en vluchtelingen. Zelfs de verovering van het zwakke Griekenland bleek een te zware opgave; ook op dit strijdtoneel werden de legerkorpsen van de Duce teruggedrongen.

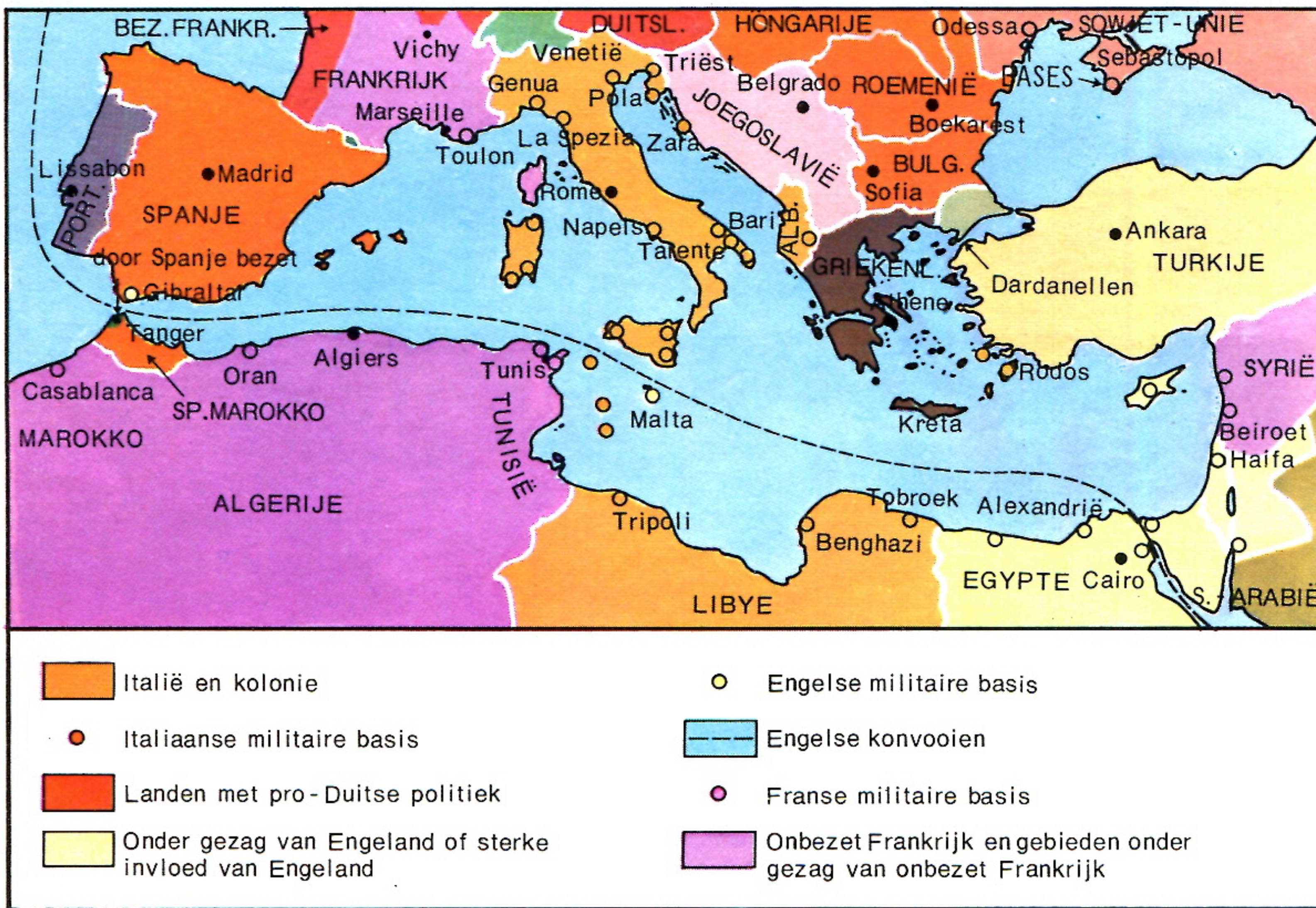
Het zou snel met Italië afgelopen zijn geweest, ware het niet dat Hitlers strategie zich aanmerkelijk had gewijzigd, toen Engeland niet van zins bleek vrede te sluiten en ook niet door een rechtstreekse aanval op de knieën te krijgen was. Het Middellandse-Zeegebied zou nu het terrein moeten vormen waar Engeland gedwongen moest worden. Hitler wendde zijn blik zuidwaarts. Hij kwam juist op tijd om de Italianen de zo hoogst noodzakelijke helpende hand te bieden.

A.H.P.

ITALIAANSE ASPIRATIES IN DE MIDDELLANDSE ZEE

HET UUR VAN DE KRUIMELDIEF

DRS. C. J. F. STULDREHER

Toen Hitler op 10 mei in West-Europa de *Blitzkrieg* begon, achtte Mussolini nog steeds niet het ogenblik gekomen om aan Italië's status van non-belligerent jegens Engeland en Frankrijk een einde te maken. Hij wachtte op het geschikte tijdstip om aan Hitlers zijde aan diens oorlog te gaan deelnemen en zo zijn aspiraties geheel of gedeeltelijk en zonder al te grote oorlogsinspanning te realiseren.

Op 11 maart 1940 had Mussolini de Duitse minister van buitenlandse zaken, Von Ribbentrop, tijdens diens bezoek aan Rome op de hoogte gebracht van zijn principiële beslissing aan de oorlog deel te nemen. Hij betoogde dat het voor Italië praktisch onmogelijk zou zijn om buiten het conflict te blijven. In september 1939 was hij nog niet gereed geweest; hij verzweeg dat hij het ook nu nog niet was en dat het nog enige jaren zou duren voor hij met zijn militaire voorbereidingen zo ver gevorderd zou zijn, dat hij zijn Duitse bondgenoot op waardevolle wijze zou kunnen steunen. Italië zat in de Middellandse Zee als het ware opgesloten in een gevangenis, 'waarvan de ramen Corsica, Tunis en Malta en de deuren Gibraltar, Suez en de Dardanellen' waren. Als een bokser moest hij op de gelegenheid wachten zijn tegenstander de beslissende stoot te geven. Die tegenstan-

der werd gevormd door Engeland en Frankrijk; zij beheersten de Middellandse Zee, welke Mussolini voor Italië weer tot *mare nostro*, tot 'onze zee' wilde maken, zoals ze dat eeuwen geleden voor Rome was geweest. Voor dat doel was hij bereid, als oudtijds de Romeinen, zijn Punische oorlog te voeren. Hij verzekerde Von Ribbentrop dat het Italiaanse volk, dat in werkelijkheid afkerig was van een oorlog, beseftte dat het zijn problemen niet tegen de belangen van Duitsland in, maar slechts aan zijn zijde tot een oplossing zou kunnen brengen. Beide landen hadden op verschillend Europees terrein gelijkgerichte belangen; Duitsland ten noorden van de Alpen, Italië ten zuiden daarvan. Hij bekende Von Ribbentrop nog dat zijn volk niet in staat was een langdurige oorlog te voeren; daartoe miste hij de geldmiddelen. Hij verwachtte dat de Engelsen in geval van een conflict met Italië hun vloot uit het Middellandse Zeegebied wel zouden moeten terugtrekken naar de Atlantische Oceaan. Hij bezat bovendien in het eiland Pantelleria, ten zuiden van Sicilië, een versterking die hem in staat zou stellen de verbindingswegen van Engeland tussen het oostelijk en het westelijk bekken van de Middellandse Zee te verbreken. Dat laatste was, zo vleide Von Ribbentrop hem,

een militaire ontdekking van de eerste orde. Bij het Staalpact waren de belangenssferen reeds afgebakend, maar coördinatie van politiek en strategie in geval van een gezamenlijke oorlog was achterwege gebleven of op zijn minst in het vage gehouden. Geen van beide dictators hield er van de ander in zijn kaarten te laten kijken. Dit gold ook voor de ontmoeting tussen Duce en Führer op de Brenner op 18 maart 1940, een week na het bezoek van Von Ribbentrop. Hitler vertrouwde de Duce daar toe dat hij niet was als de Engelsen, die hun bondgenoten de kastanjes uit het vuur lieten halen. Hij wilde van Italië in geen geval iets verlangen dat tegen de belangen van dat land zouden ingaan. Mussolini herhaalde dat Italië's deelname aan de oorlog onvermijdelijk zou zijn; niet om Duitsland militaire steun te geven — die had de Führer, waar dan ook, niet nodig — maar omdat de eer en de belangen van Italië om tussenkomst vroegen. Hij zou daartoe gaarne het door de Führer te bepalen ogenblik afwachten en op dat uur voor hem tevens van praktisch nut willen zijn. Hitler zelf had maar heel weinig belangstelling voor het Middellandse Zeegebied. Hij was geheel geconcentreerd op de voorbereiding van de vernietigende aanval op Frankrijk. De *Blitz* tegen dat land zou slagen en

Engeland van het continent verdrijven. Maar toen het uur aanbrak waarop Mussolini's droom in vervulling zou moeten gaan, had deze zo goed als geen voorbereidingen getroffen voor de strijd tegen Engeland en Frankrijk.

De Franse premier Paul Reynaud schreef op 22 april aan Mussolini dat op het democratische Frankrijk en het fascistische Italië de plicht rustte een brug naar elkaar te slaan om een nieuwe cultuur te dragen; beide landen waren onloochenbaar de twee pijlers van de mediterrane cultuur, zij behoorden bij elkaar. Mussolini verwees Reynaud enige dagen later naar het Staalpact; dat verbond had

Hitler evenwel was zijn *Erntehelfer* (helper bij de oogst), zoals men Mussolini in Berlijn sarcastisch noemde, een slag voor. Hij vroeg om een persoonlijk onderhoud met de Duce op 18 juni, de dag na het Franse verzoek de wapenstilstandsvoorwaarden mee te delen. In gezelschap van hun ministers van buitenlandse zaken ontmoetten zij elkaar te München.

Tegenover Hitler kon Mussolini enige ontevredenheid over het snelle einde van de oorlog niet verbergen; hij moest immers de aanval op Frankrijk op beperkte schaal nog beginnen; tegen Engeland had hij nog niets ondernomen. Hij verbaasde zich over de gematigde, tot vrede neigende houding van Hitler.

punten in Algiers, Oran en Casablanca en van zijn eis tot overgave van de Franse vloot, die ver buiten Duits bereik in de havens van Mers-el-Kebir, Bizerta, Alexandrië, alsmede in Plymouth en Portsmouth voor anker lag. Hitler streefde naar een neutralisering van deze vloot om te verhinderen dat zij naar Engelse zijde zou overlopen. Mussolini nam tijdens de wapenstilstandsonderhandelingen genoeg met een strook van 50 km breedte langs de Frans-Italiaanse grens, met een gedemilitariseerde strook langs de Tunesisch-Libische grens en met het controlerecht, samen met Duitsland, op de overeengekomen wapenstilstandsbepalingen in Frankrijk en zijn koloniale bezittingen.

Geheel links: een overzicht van de Franse, Engelse en Italiaanse posities rond de Middellandse Zee na de strijd in Frankrijk. Links: hoewel Mussolini graag poseerde als oorlogszuchtig soldaat, beschikte hij niet over middelen om een grote oorlog te voeren.

Rechts: een merkwaardige en waarschijnlijk gemonteerde foto van Hitler en Mussolini, na 10 juni samen in oorlog met het Westen.

hij met alle consequenties te respecteren. Reynauds beroep noch dat van Churchill van 16 mei had enig resultaat. Churchill herinnerde de Duce aan hun vroegere ontmoetingen; hij sprak de hoop uit dat 'terwijl wij aan de rand staan van een huiveringwekkende afgrond', een oorlog 'die een diepe schaduw zal werpen over de Middellandse Zee', vermeden kon worden. Mussolini's verbitterde antwoord bleef niet lang uit; hij herinnerde zijn vroegere bewonderaar aan de Engelse houding in het Abessijnse conflict en tevens aan de 'toestand van onmiskenbare slavernij waarin Italië zich in zijn eigen zee bevindt'; voor hem golden slechts de verplichtingen van zijn verbond met de Führer. Beide antwoorden lieten aan duidelijkheid niets te wensen over.

Op 10 juni maakte de Duce vanaf het balkon van het Palazzo Venezia te Rome bekend dat Italië de volgende dag om 6.00 uur in staat van oorlog zou zijn met zijn beide rivalen in het Middellandse Zeegebied. Zijn uur was aangebroken. De Führer had militair met Frankrijk afgerekend; Engeland verkeerde in levensgevaar.

De Duitse militaire attaché in Rome, Enno von Rintelen, vertelt in zijn herinneringen dat Hitler hem later meedeelde dat Mussolini's oorlogsverklaring hem toch nog had verbaasd; te meer ook omdat op de elfde juni een offensief van Italiaanse zijde tegen Corsica, Tunis of Malta uitbleef. Hitler vergeleek deze handelwijze veelzeggend met het aanzeggen van oorlog in de middeleeuwen door de stadstaten in Italië; die verzuimden meestal ook hun oorlogsverklaringen door daden te bevestigen. '*Es passierte gar nichts*', riep hij in verbazing tegen Von Rintelen uit.

Mussolini dacht zijn aspiraties echter op gemakkelijke wijze te bevredigen om zo zijn militaire zwakte te verbloemen en in de ogen van zijn volk en van de wereld in aanzien te stijgen. Hij hoopte zijn slag te slaan bij het sluiten van een wapenstilstandsovereenkomst.

Foto-archief Spaarnestad

Zoals Ciano in zijn dagboek noteerde, gedroeg Hitler zich als de speler die gewonnen heeft en nu van de speeltafel opstaat en naar huis gaat om geen risico meer te nemen. Hitler echter was niet, zoals Mussolini, door de overwinning beneveld. Hij vroeg zich af of Engeland na de Franse nederlaag nog bereid en in staat was de oorlog alleen voort te zetten. Er was hem alles aan gelegen de Engelsen tot vrede te bewegen. Frankrijk zou hij tegelijkertijd ook geen al te zware verplichtingen mogen opleggen om het niet op zijn besluit tot een wapenstilstandsovereenkomst te doen terugkomen. Van Engeland verlangde hij slechts erkenning van Duitslands hegemonie op het Europese continent; het Engelse overzeese imperium wilde hij intact laten, ook al om Amerika niet tegen de haren in te strijken. Hij moest zijn handen vrij krijgen voor zijn plannen in Oost-Europa. Frankrijk zou in het nieuwe Europa een passende plaats krijgen. Hitler gedoogde niet dat Mussolini's aspiraties met betrekking tot Frankrijk en, in een later stadium, jegens Engeland zijn eigen politieke doeleinden zouden schaden.

Hij wist de Duce tot rede te brengen. Mussolini zag af van het bezetten van de gehele oostelijke Rhône-oever; van bezetting van Corsica, Tunis en Frans-Somaliland; van steun-

Hij had de moed echter nog niet opgegeven, een vredesconferentie met Frankrijk én Engeland, welke hij spoedig verwachtte, zou hem een nieuwe kans geven. Zijn lijst van verlangens voor die gelegenheid kende helemaal geen maat. Hij bood Hitler op 26 juni uitgebreide militaire hulp aan voor een aanval op Engeland; des te eerder zou hij zijn verlangens met betrekking tot de Engelse bezittingen rondom de Middellandse Zee kunnen bevredigen — zonder een eigen parallelloorlog, wel te verstaan. Hitler ontweek op 13 juli het aanbod; hij drong bij Mussolini aan op militaire acties vanuit Libië in de richting van het Suezkanaal. Maar ondanks de militaire meerderheid was de Duce op dat ogenblik niet in staat zo'n actie te improviseren. Wrok, teleurstelling, ambitie en schaamte deden Mussolini toen naar een uitweg zoeken. Hij miste de militaire middelen om zijn grootse *mare nostro*-conceptie door een parallelloorlog te verwezenlijken. De uitweg die hij koos was van minder allure. Op 7 juli reeds had hij Hitler door Ciano laten polsen over diens mening met betrekking tot een Italiaanse aanval in het Adriatische Zeegebied tegen Joegoslavië of Griekenland. Dat was twee dagen voordat zijn vloot bij Punto Stilo voor een Engelse aanval op de vlucht zou slaan.

COMMEDIA DELL' MARE

HAYE THOMAS

'*Ne con la Germania, ne per la Germania; a fianco della Germania.*' Benito Mussolini kon het zo mooi zeggen: de tegenstanders van Duitsland waren ook de vijanden van Italië maar beide landen zouden ieder voor zich die vijanden aanpakken; niet mét elkaar, maar naast elkaar.

Mussolini preekte de strategie van de parallel oorlog. Met name in de Middellandse Zee was hij er zeker van het helemaal alleen af te kunnen. Zijn luchtmacht achtte hij, terecht, superieur. Niet alleen qua typen, maar vooral wat aantallen betreft, waren de Italiaanse vliegtuigen duidelijk sterker dan het verouderde materiaal dat de Britten hier tot hun beschikking hadden. Van zijn vloot was Mussolini minder zeker; voor nautische zaken moest men bij hem zeker niet wezen. Zijn marinestaf had hem echter verzekerd dat hij op de Italiaanse vloot kon bouwen en dat ze gereed was om de geduchte reputatie van de *Royal Navy* aan te tasten. Mussolini putte daaruit het grootste vertrouwen. De getallen die hem werden voorgelegd, leken trouwens indrukwekkend genoeg. Bij het uitbreken van de oorlog beschikten de Italianen over twee grote slagschepen van 35.000 ton, de 'Littoria' en de 'Vittorio Veneto'; over vier kleinere van 23.000 ton, de 'Cavour', de 'Cesare', de 'Dulio' en de 'Doria'; over negentien grote en kleinere kruisers en verder over zestig torpedobootjagers en in totaal honderddrieëntwintig onderzeeboten van verschillende klassen. Bovendien waren er in elke categorie schepen in aanbouw en mocht men terecht groot vertrouwen hebben in de enorme vloot van snelle motortorpedoboten, tot welke categorie Mussolini voor het gemak ook maar de merkwaardige vloot van nautische noviteiten rekende die de Italiaanse constructeurs telkens weer lanceerden.

Daar waren bijvoorbeeld de *Sommergibili Tascabili*, de tweemans-vestzakonderzeeboten, uitgerust met twee torpedo's; de *Siluri Pilotati*, door twee kikvorsmannen bestuurd torpedo's, die door hun bemanning vlak bij het doel gebracht moesten worden; de *Motoscafi Explosivi*, motorbootjes, afgeladen met bommen, die men, net als destijds de beruchte 'branders' van Tromp en De Ruyter, tegen vijandelijke schepen liet opvaren; en tenslotte het hele assortiment 'plakbommen', die door duikers onder water tegen een scheepswand moesten worden gedrukt.

Het waren allemaal strijdmiddelen, in het gebruik waarvan de Italianen zich, net als de Japanners, zeer bedreven toonden. Er was

Associated Press

veel moed en vernuft voor nodig en dat sprak de Duce ten zeerste aan. Veel meer in ieder geval dan de waarschuwing van verschillende hoge marineautoriteiten dat de Britten wél en de Italianen níét over vliegdekschepen beschikten; dat de Britse oorlogsschepen meer en meer met radar werden uitgerust, terwijl de Italianen het zonder deden en dat de Italiaanse schepen weliswaar bijzonder snel waren, maar dat dit voornamelijk ten koste ging van hun bewapening en bepantsering. En het mocht dan waar zijn dat de Italiaanse onderzeeboten die van hun tegenstanders in aantal ver overtroffen, qua vermogen was de balans heel wat minder gunstig. Mussolini's onderwaterschepen hadden ruim een halve minuut

meer nodig om onder de waterspiegel te verdwijnen en hun periscopen waren aanzienlijk korter, wat met varen op periscoopdiepte extra risico's meebracht, doordat ze eerder door vijandelijke vliegtuigen gezien werden. Het waren echter allemaal punten waarbij Mussolini in het begin niet wenste stil te staan. Na de capitulatie van Frankrijk rekende hij erop het met de Britten in de Middellandse Zee alleen wel te kunnen klaren. Vooral omdat die in eigen land de handen vol hadden aan de Duitsers; Mussolini kon daarom niet geloven dat Engeland tot het uiterste zou gaan om zijn steunpunten in de Middellandse Zee te verdedigen.

De Engelsen en hun bondgenoten opereerden vanuit die steunpunten. In Alexandrië voerde admiraal Andrew Cunningham het bevel over het vliegkampschip 'Eagle', aan boord waarvan zich twintig oude maar zeer betrouwbare *Swordfish*-vliegtuigen bevonden en nog eens vier *Gladiators*. Verder beschikte hij over drie vernieuwde slagschepen: de 'Warspite', de 'Malaya' en de 'Royal Sovereign'; over vijf lichte kruisers, twee flottieljes jagers en acht onderzeeboten. Van Gibraltar uit opereerde de zogenaamde *Force H* onder admiraal Sommerville, met onder andere het vliegdekschip 'Ark Royal', de beroemde slagkruiser 'Hood', de slagschepen 'Resolution' en 'Valiant', twee kruisers en twaalf onderzeebootjagers. Het aantal onderzeeboten in Gibraltar wisselde voortdurend. Steeds kwam er nieuwe aanvulling, onder meer van de Koninklijke Nederlandse Marine, die onder andere de beroemde 'O 21' inzette. Ook in het westelijk deel van de Middellandse Zee konden de Britten zowel vliegdekschepen als zwaar scheepsgeschut tegen de vijandelijke vlooteenheden in actie brengen.

Een andere zaak was, dat in de jacht op de olievelden van het Midden-Oosten de activiteiten nu snel toenamen. De konvooivaart groeide met de dag in omvang. De controle over de Middellandse Zee werd een dwingende eis, in het bijzonder wat betreft de belangrijke doorgang die gevormd wordt door de brede Straat van Sicilië. Tussen het in een machtig fort veranderde eiland Pantelleria en de Tunesische kust hadden de Italianen duizenden mijnen gelegd, in de hoop de geallieerde konvooien te kunnen weren. Langzamerhand werd ook de Italiaanse vloot actiever en toen op 8 juli dicht onder de kust van Calabria, bij Punto Stilo, een sterke Italiaanse vlooteenheid de koers van Britse oorlogs-

schepen kruiste, kon het eerste treffen op grote schaal niet uitblijven. Aan beide zijden ging men echter uiterst behoedzaam te werk. Er werd op grote afstand geschoten en zodra de situatie maar even dreigend werd, draaiden de schepen achter zware rookgordijnen weg. De Italianen hadden de Britten een gevoelige klap kunnen toebrengen als hun luchtmacht beter had samengewerkt met de marine en ook wat krachtdadiger was opgetreden. Men bleef echter volharden in de tactiek van bombarderen op grote hoogte en beging bovendien nog een pijnlijke blunder door enige uren lang eigen oorlogsschepen voor Britse aan te zien. Aan beide kanten bleef de schade beperkt, maar de Italiaanse

toen de drie jagers, met de Italianen op hun hielen, naderbij kwamen. Onmiddellijk brandden de vuurmonden van de 'Sydney' los. De strijd nam een beslissende wending toen de 'Colleoni' een voltreffer in de machinekamer kreeg, langzaam over stuurboord wegzakte en tenslotte door een tweetal torpedo's werd afgemaakt. Bijna hadden de Britten ook de 'Bande Nere' te pakken gekregen, maar de Italiaanse bommenwerpers (die weer veel te laat boven het strijdtoneel verschenen) slaagden er op het allerlaatste nippertje in de aftocht van de zwaar beschadigde kruiser te dekken. Woedend over deze nieuwe tegenslag, gelastte Mussolini een totale blokkade van alle Britse steunpunten in de Middelland-

een spectaculaire afleidingsmanoeuvre en meenden die gevonden te hebben in een onverwachte aanval op de vele grote Italiaanse oorlogsschepen die in de Golf van Tarente voor anker lagen. Als datum dacht men aanvankelijk aan de verjaardag van Nelsons overwinning bij Trafalgar, 21 oktober. Maar de voorbereidingen verliepen minder vlot dan men gedacht had en de *Navy* was gedwongen de actie uit te stellen tot 11 november. Vanaf het vliegdekschip 'Illustrious' stegen toen in de avonden de met trefzekere torpedo's uitgeruste *Swordfish*-vliegtuigen op om in twee machtige aanvalsgolven toe te slaan. Aan de hand van luchtfoto's waren de vliegers nauwkeurig geïnstrueerd over de plaats waar zich

Stapf

Linkerpagina: een opname van het Italiaanse slagschip 'Conte di Cavour', met op de voorgrond de geschutstorens van de 'Cesare'.

Boven: de Italiaanse zware kruisers 'Fiume', 'Zara', 'Gorizia' en 'Pola'. De laatste zou bij Matapan een tragische rol spelen.

Rechtsboven: een foto in volle zee van de Italiaanse 10.000-tons kruisers 'Pola' en 'Fiume' kort voor de slag bij Matapan.

Rechts: kreupel geschoten door een Britse torpedo, sukkel het Italiaanse vlaggeschip 'Vittorio Veneto' naar de thuishaven.

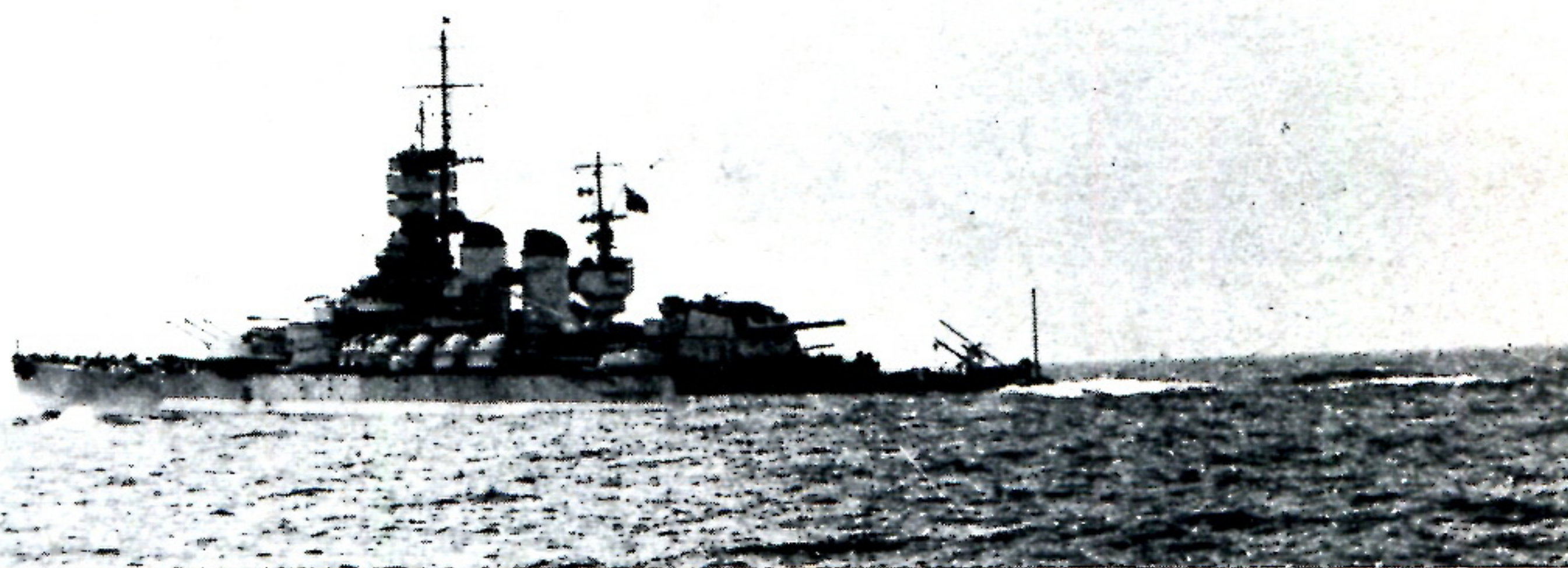
marine hield van dit treffen toch wel de nodige frustraties over. De samenwerking met de luchtmacht had volledig gefaald en de Britten hadden getoond er niet voor terug te deinzen dicht onder de Italiaanse kust te opereren. Die frustraties vormden nog maar het begin. Op 19 juli werden drie Britse jagers, ten noordoosten van Kreta op onderzeebootjacht, opgemerkt door een Italiaanse overmacht, waarvan onder andere de twee grote slagkruisers 'Bartolomeo Colleoni' en 'Bande Nere' deel uitmaakten. De Engelsen sloegen haastig op de vlucht en spoedden zich naar hun eigen 'krachtpatser', de 'Sydney', die iets noordelijker aan het patrouilleren was. Aan boord van dit schip was men gevechtssklaar

se Zee. Geen moment twijfelde hij eraan of zijn vloot deze absolute controle wel zou kunnen waarmaken. In het Palazzo Venezia hield hij een daverende redevoering waarin hij uitvoerig de moed en het moreel van de Italiaanse strijdkrachten prees. Hij meende het zich zelfs te kunnen veroorloven de Duitsers in de Slag om Engeland te helpen met tweehonderd vliegtuigen en bemanningen. Ook ontrok hij voor patrouillevaarten in de Atlantische Oceaan achtentwintig onderzeeboten aan zijn vloot in de Middellandse Zee. En juist voor die vloot was het uur van de waarheid aangebroken. Want op 28 oktober verraste Mussolini vriend en vijand met de invasie in Griekenland. De Britten piekerden over

Mondadori

Mondadori

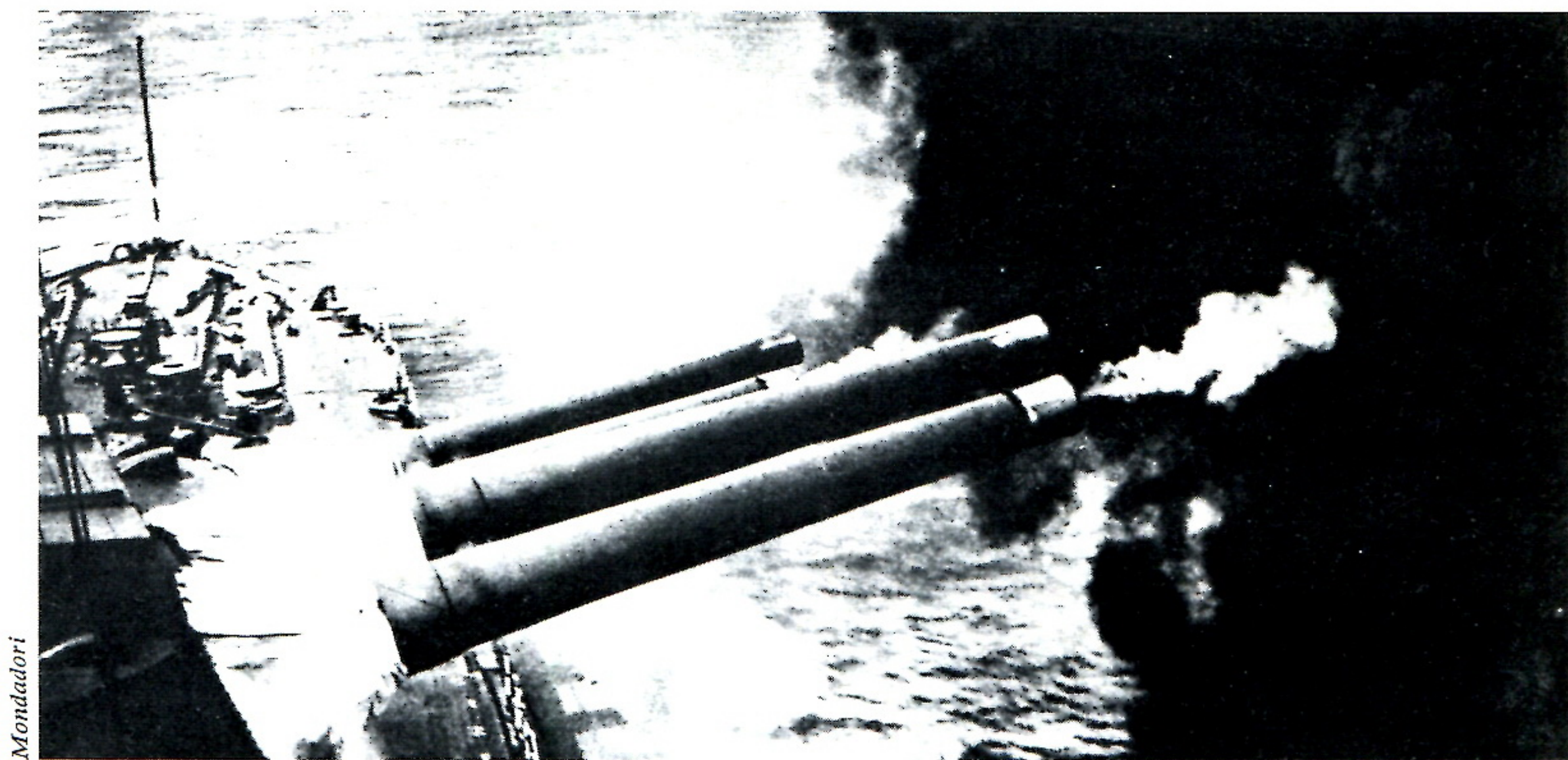
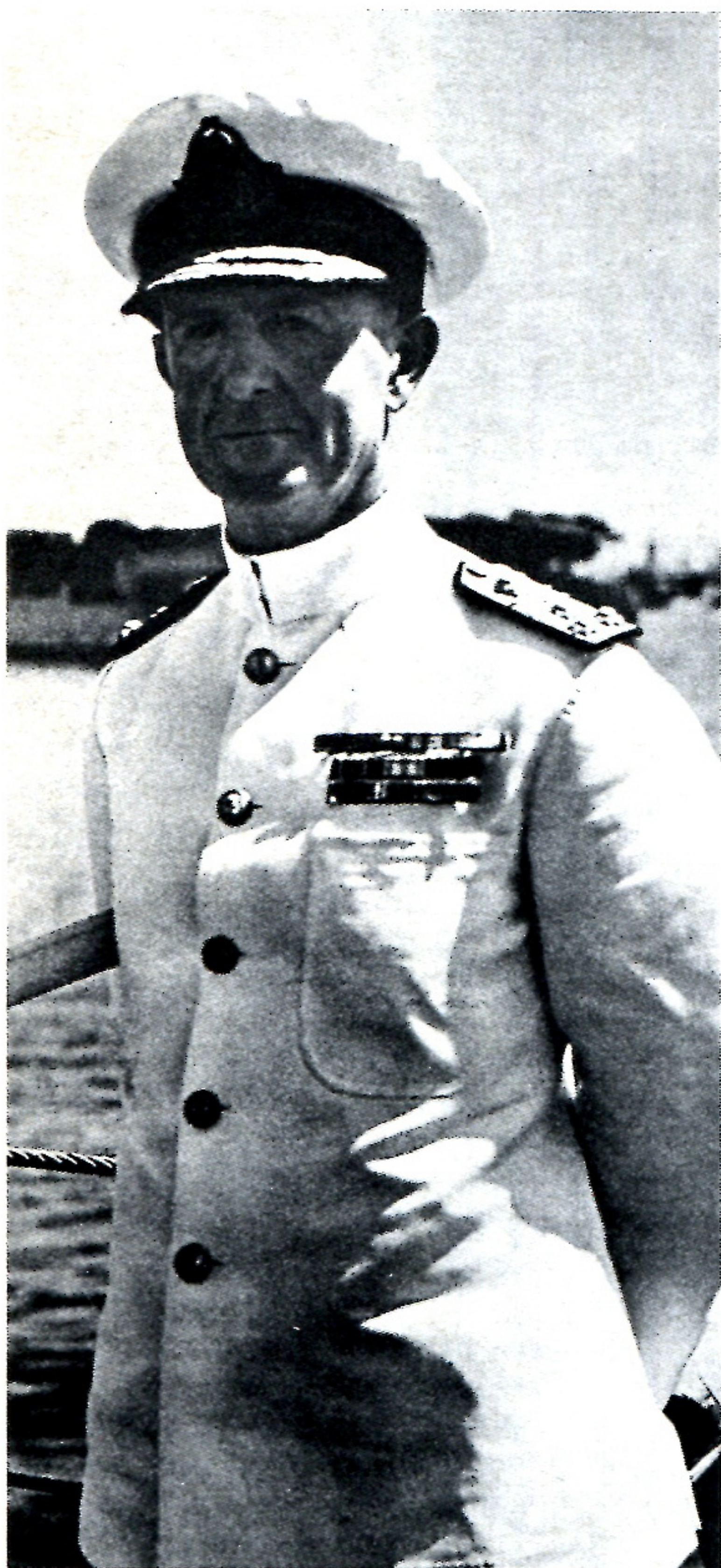
hun doelen bevonden en waren ook de kanonniers van de Britse oorlogsschepen die aan de actie deelnamen, op de hoogte van de verschillende posities der Italiaanse schepen. De aanval was voor de Italianen een volslagen verrassing en om kwart voor negen sloeg 'de dood in de *Mare Grande*' toe. Ondanks de vele versperringsballons boven de Italiaanse schepen en ondanks het sneuvelen van squadronleider Williamson, doken de *Swordfish*-vliegtuigen volkomen volgens plan op hun vrijwel onbewaakte prooi neer. Twee grote kruisers stonden al spoedig in lichterlaaie en ook de slagschepen 'Cavour', 'Dulio', en 'Littoria' kregen het zwaar te verduren. Vele torpedo's troffen met angstige precisie doel.

De verwarring was volledig en toen de laatste *Swordfish* triomfantelijk de terugtocht aanvaardde, barstten precies op het afgesproken tijdstip de kanons van de vier Britse kruisers los en begon het bombardement als gevolg waarvan de drie genoemde slagschepen tenslotte tot zinken werden gebracht.

De klap kwam hard aan, vooral psychologisch. Hitlers waarnemers rapporteerden het geschokte moreel van de marine en de povere resultaten van de Italiaanse luchtmacht, die op papier toch nog altijd een grote omvang had. De Führer besloot de Duce op zijn beurt te assisteren en wuifde alle Italiaanse tegenwerpingen weg met verwijzing naar het Staalpact. De *Luftwaffe* kwam met zo'n vijfhon-

sers hun aanvallen op. Op 1 januari werd de Britse kruiser 'Southampton' in de grond geboord. Er was op Malta geen droogdok van betekenis meer bruikbaar om de groeiende schade aan Engelse oorlogsschepen te herstellen. De Britten lieten nu haastig versterkingen aanrukken en besloten tegelijkertijd de intensiteit van hun acties op te voeren. Terwijl hun onderzeeboten voortdurend de Duitse en Italiaanse troepentransporten bedreigden, pareerden hun motortorpedoboten de groeiende aanvalskracht van de Italiaanse MTB's. Het ging hier voornamelijk om nachtelijke acties: een spookachtig en moordend krijgertje spelen tussen de rotsachtige eilandjes voor de kust. Elke nieuwe list kon

gelijk op alle plaatsen tegelijk zijn. Zowel Britten als Italianen aasden op een overwinning van betekenis. Op 26 maart jubelde de Italiaanse radio over de heldhaftige verrichtingen van luitenant-ter-zee Faggioni, die met vijf motorboten vol explosieven ondanks anti-torpedonetten en mijnen de Engelse marinebasis van Suda Bay op Kreta binnenvoer en er in het lange, nauwe vaarwater met zijn drijvend vuurwerk dood en verderf zaaide. De door kikvorsmannen binnengeloodste motorboten richtten een geweldige ravage aan. Met een daverende explosie vloog een reusachtig tankschip in brand en de kruiser 'York' werd dusdanig getroffen, dat zijn rol voorlopig was uitgespeeld.

Boven: op 28 maart 1941 begon bij Gáudhos, ten zuiden van Kreta, het voorspel tot de slag bij Matapan. Op de voorgrond een salvo van het Britse slagschip 'Valiant'.

Links: 'Swordfish'-torpedovliegtuigen van het Engelse vliegdekschip 'Illustrious', die op 11 november 1940 Tarente aanvielen.

Geheel links: de overwinnaar van Matapan, sir Andrew Browne Cunningham, de bevelhebber van de Britse Middellandse Zee-vloot.

Rechtsboven: Italiaanse schepen in volle actie tijdens de zeeslag die voor de vloot van de Duce zo rampzalig verliep.

Geheel rechts: het Engelse vliegkampschip 'Illustrious' met op het dek een zo juist geland 'Swordfish'-torpedovliegtuig.

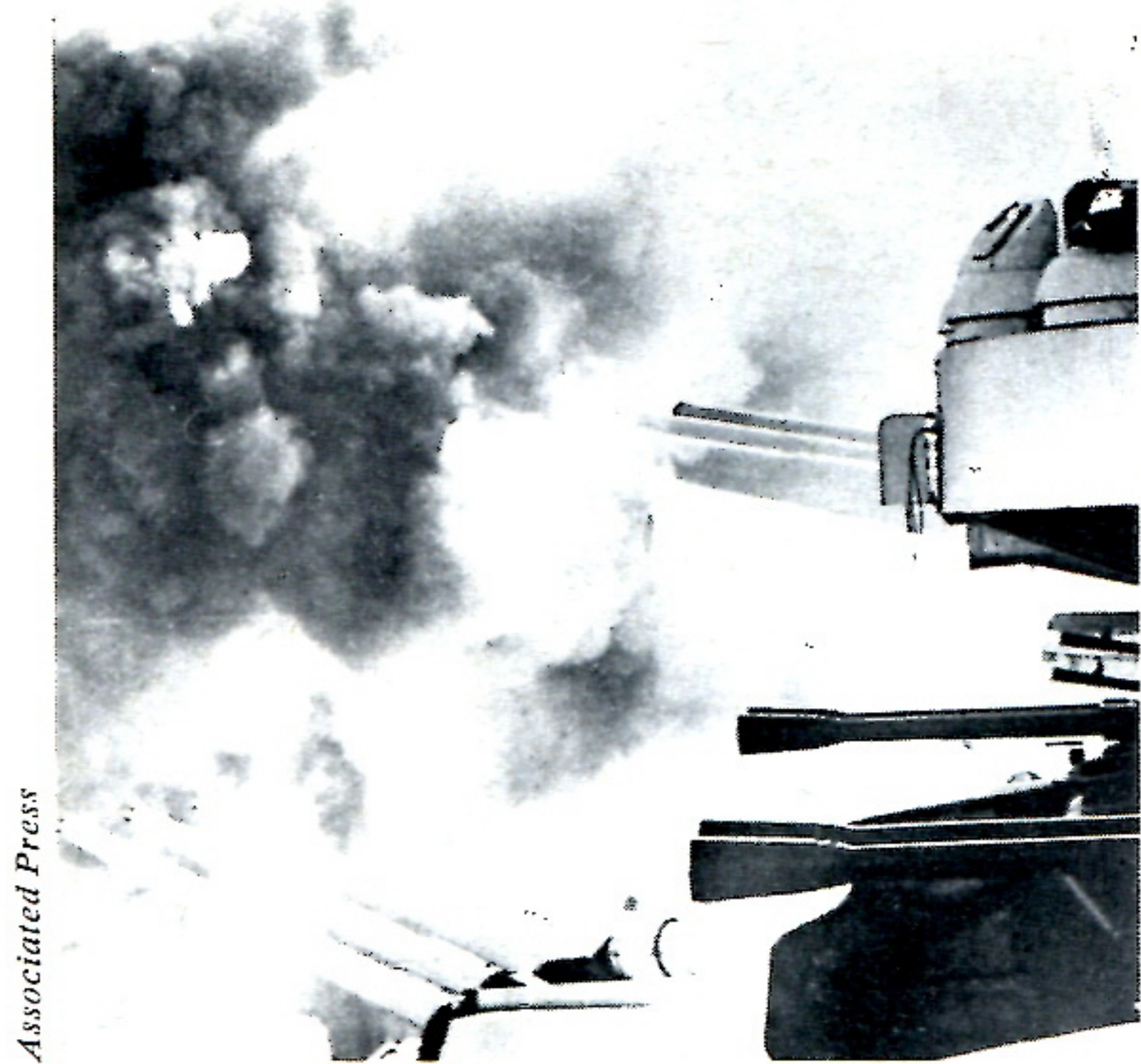
derd vliegtuigen naar Italië: Junkers, stuka's, Heinkels en vooral de gevreesde Messerschmitts. Hun bemanning bestond uit ervaren vliegers en vanaf hun eerste optreden aan Italiaanse zijde ervoeren de Britten de verandering. Bombardementsaanvallen op Britse schepen, havens en verdedigingswerken werden voortaan laag en verrassend ingezet. De Britten kregen op hun beurt harde klappen te incasseren. Het nieuwe jaar begon voor hen met een zware aanval op het vliegdekschip 'Illustrious', dat met zware schade maar net de haven van Malta kon binnenlopen en daar toen opnieuw werd aangevallen. Trouwens, het gehele eiland kreeg er nu geducht van langs. Systematisch bouwden de Duit-

een succes zijn. Wat het grote werk betreft, werd er een nieuwe verrassingsaanval voorbereid. Ditmaal waren de vlooteenheden in de haven van Genua het doel. Maar toen het uit Gibraltar afkomstige Britse vlooteskader in het spoor van de bommenwerpers Genua naderde en de kanons werden afgesteld, was het grootste deel van de Italiaanse oorlogsschepen al lang gevlucht. Ditmaal had het werk van Mussolini's geheime dienst goede resultaten opgeleverd en de stad Genua kreeg de klappen die in feite voor de oorlogsschepen bestemd waren.

Het was nu voor beide partijen een kwestie van kiezen geworden. De strijd ontwikkelde zich over een breed front en men kon onmo-

Met dit succes als morele opkikker besloten de Italiaanse marineautoriteiten de Britse vloot in de Middellandse Zee een vernietigende slag toe te brengen. Vanuit Napels, Tarente, Messina en Brindisi gingen de Italiaanse oorlogsschepen onder stoom. Ze werden in twee groepen verdeeld om ieder afzonderlijk de Engelsen in de omgeving van Kreta aan te pakken. De opperbevelhebber van de Italiaanse zeestrijdkrachten, admiraal Angelo Iachino en zijn tweede man, Cattaneo, zouden de operatie persoonlijk leiden en ieder een eskader onder hun hoede nemen. Al opstomend zou geoefend worden met Duitse vliegtuigen om straks eendrachtig te kunnen toeslaan. Men was ervan overtuigd dat

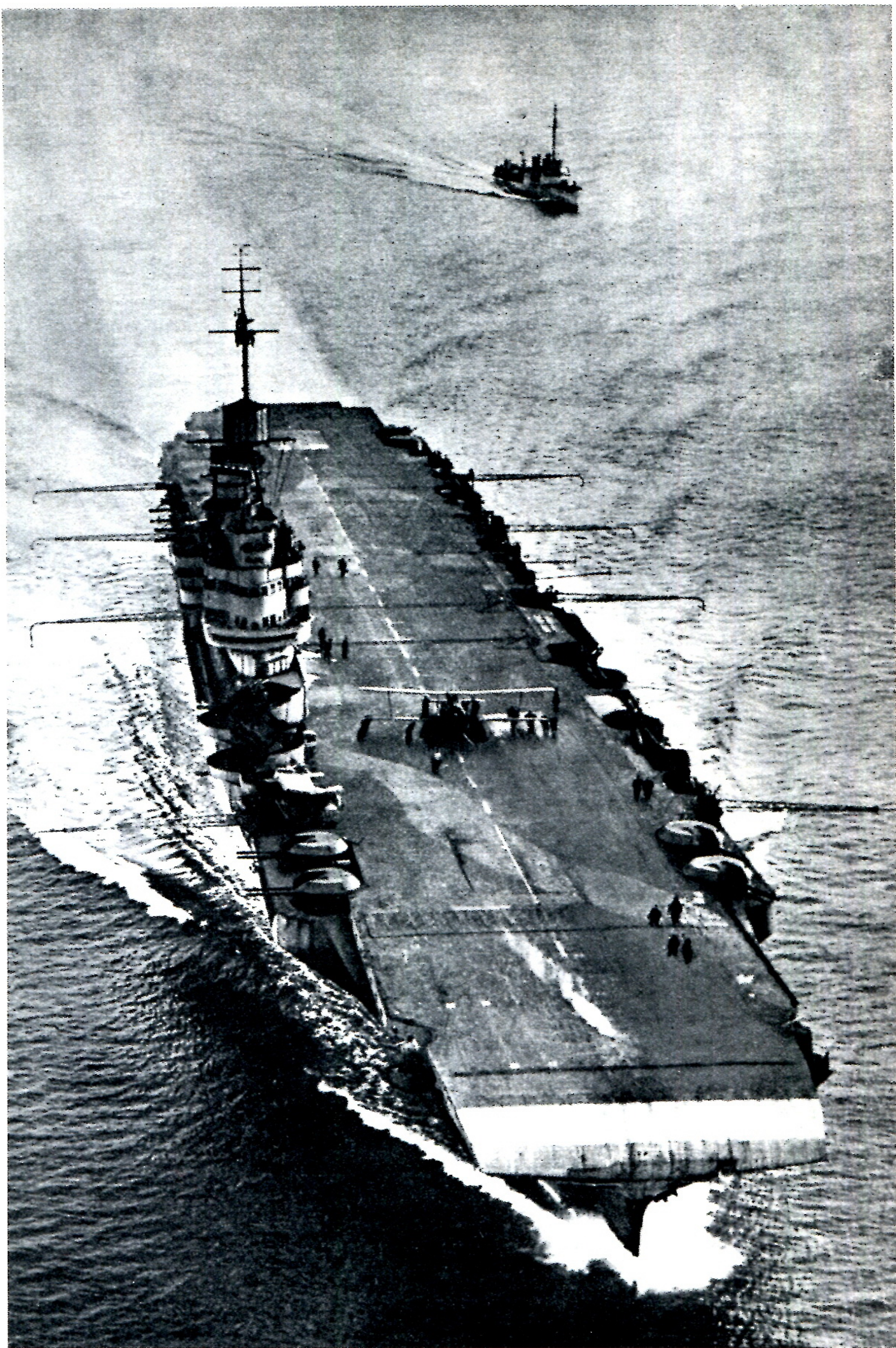
radar en vliegdekschepen de Britten ditmaal niet zouden baten. De Engelse vloot was van Alexandrië uitgevaren en ook admiraal Cunningham hield rekening met grote acties. De weersomstandigheden waren ongunstig; leigrijze wolkenvelden joegen over de witgekuifde golftoppen van de Middellandse Zee en voor het oefenen met de Duitse escortevliegtuigen kregen de Italianen geen kans. Het plan om met twee eskaders te opereren werd opgegeven; Iachino besloot met vereende krachten toe te slaan. Op dat moment had hij nog geen vermoeden van de valstrik die Cunningham voor hem uitzette. De Britse vlootvoogd stelde een soort schijn-konvooi samen en liet dat, onder de protectie van een

Associated Press

aantal kruisers, als lokaas in de richting van Alexandrië varen.

Het waren deze schepen die in de vroege morgen van de achtentwintigste maart ter hoogte van het eilandje Gáudhos ten zuiden van Kreta werden ontdekt door Italiaanse katapultvliegtuigen. Admiraal Sansonetti, die de voorhoede van Iachino's vloot commandeerde, had strikte orders op zijn opperbevelhebber te wachten. Hij negeerde echter dit bevel en besloot de Britten onmiddellijk aan te vallen. Het voorspel van de slag bij Matapan was begonnen. Door het slechte zicht — het was op dat moment zeer mistig — en het voortdurend leggen van zware rookgordijnen leverde het eerste treffen ogenschijnlijk geen resultaten op. Het werd eerder een kat-en-muis-spelletje, waarbij de Italianen nu eens achter de Engelsen aanzaten en dan weer door de Britten werden opgejaagd. Daarbij was het zo, dat de positie van beide vloten zich duidelijk wijzigde, wat trouwens de opzet van Cunningham was geweest. In de middag besloot de Brit tot een luchtaanval. Van het vliegdekschip 'Formidable' en van RAF-bases in de buurt stegen Engelse jagers op. Weer waren het de *Swordfish*-vliegtuigen die een belangrijk succes boekten. Een van hun torpedo's trof de 'Vittorio Veneto', het vlaggeschip van Iachino, in de achtersteven. De stuurinrichting raakte defect en door het gapende gat in de romp stroomden duizenden tonnen water naar binnen. Met kunst en vliegwerk slaagden de Italianen erin de schade provisorisch te herstellen. Op halve kracht kon de 'Veneto' zich uit het krijgsgewoel terugtrekken. Onmiddellijk liet Iachino een

kordon van jagers en kruisers rondom zijn schip leggen, gevolgd door een rookgordijn, toen in de avond de Engelse vliegtuigen terugkwamen voor een tweede aanval. Wanhopig zigzaggend trachtte het Italiaanse eskader te ontsnappen, een slalom tussen hoogopspattende waterfonteinen van exploderende bommen. Iachino's luchtdoelgeschut vuurde uit alle macht en de lichtspoorgranaten joegen als gloeiende speldepunten door de donkere hemel. Midden in deze heksendans kreeg Iachino de mededeling dat de kruiser 'Pola' door een torpedo in de boeg was geraakt en in grote moeilijkheden verkeerde. De snelle moderne 'Pola' was een belangrijke kracht in zijn vloot en daarom gaf hij twee kruisers

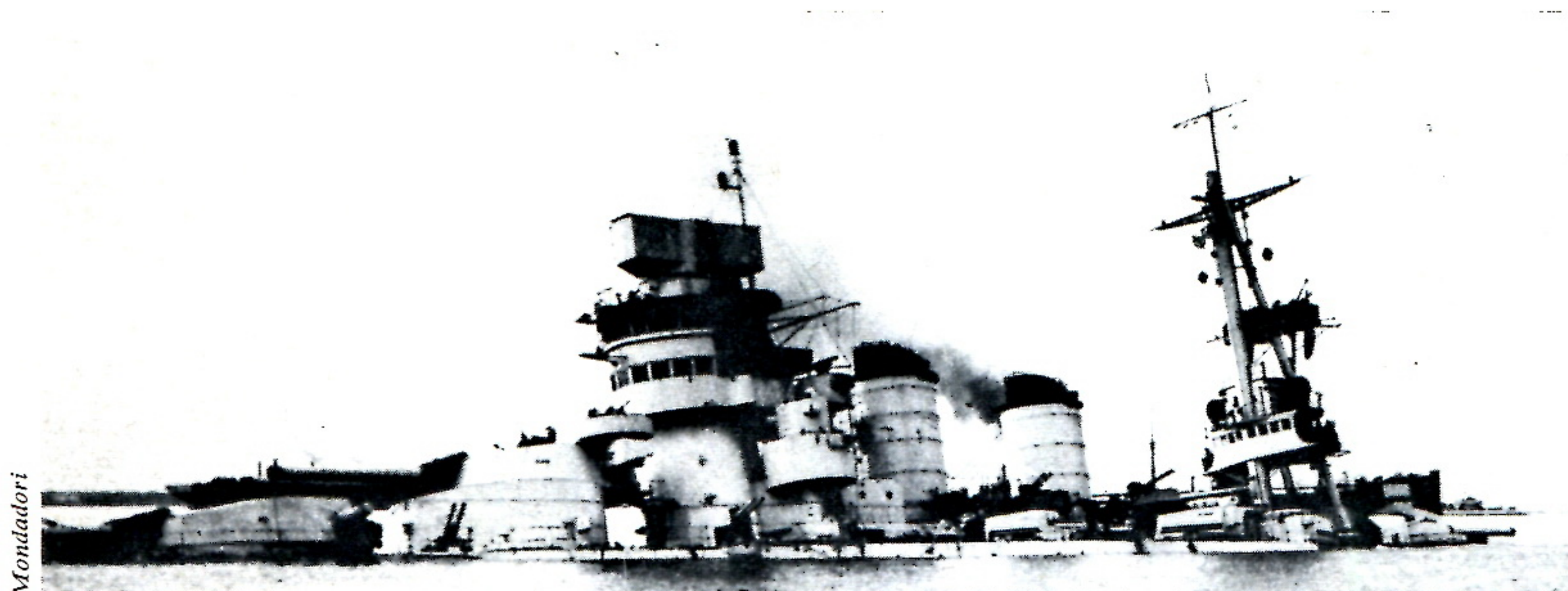
en vier onderzeebootjagers opdracht het schip op te zoeken en naar de thuishaven te begeleiden. Een onwijs besluit, zoals later door Mussolini meedogenloos zou worden vastgesteld. Maar Iachino verdedigde zich met de opmerking dat het om een zeer waardevol schip ging en hij op dat moment niet kon weten dat de Britten zo dichtbij waren. Terwijl de Italiaanse opperbevelhebber zich uit de voeten maakte, berustte bij vice-admiraal Cattaneo de moeilijke taak de hulpeloze 'Pola' in het duister van de nacht op te zoeken. Het was duidelijk dat de 'Pola' zich als laatste verdedigingsmiddel in een dicht rookgordijn had gehuld. Cattaneo voer in gesloten formatie en ging ter hoogte van Kaap Mata-

pan aan de Griekse zuidkust zijn ondergang tegemoet. De ontmoeting, om 22.25 uur, met de Britse schepen van Cunningham was voor beide partijen een volslagen verrassing. Terwijl de Italianen druk bezig waren met het uitrollen van lijnen voor het assisteren van de 'Pola', bevonden de Britten zich gevecht-klaar in hun geschutstorens. Onmiddellijk zetten hun reusachtige schijnwerpers de Italiaanse schepen in een verblindend licht — en toen barstte het dodelijk kabaal los. Het waren de 'Warspite', de 'Valiant' en de 'Barham' die het vuur openden. De slachting was catastrofaal. Zonder in staat te zijn ook maar één schot te lossen, werden de Italiaanse schepen aan flarden geschoten. In enkele minuten

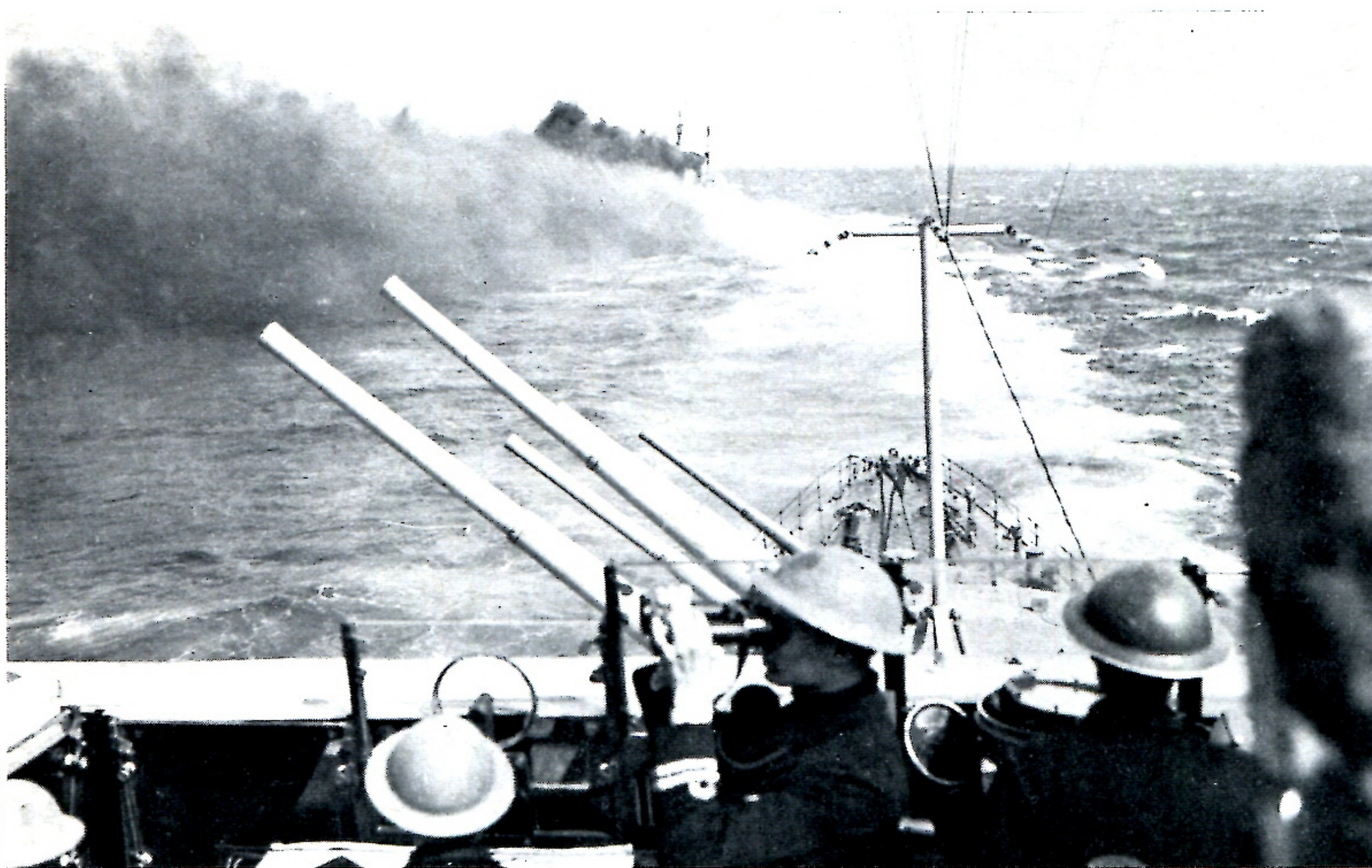
om zich met vloten in veiligheid te stellen. De toestand aan boord was chaotisch. Uit de machinekamer stegen grote rookwolken op. De Pisa had bevel gegeven het schip klaar te maken voor vernietiging. Ondertussen klommen verscheidene van de overboord gesprongen bemanningsleden terug op het schip, rillend van de kou. Velen van hen waren naakt en rolden met hevige braakkrampen over het dek. Ziekenverplegers renden af en aan met flessen chianti uit de proviandkamers, in de hoop daarmee de slachtoffers wat warmte te kunnen geven. In de verte hoorden zij het gebulder van scheepsgeschut en commandant de Pisa verklaarde later dat hij zelfs de schaduwen van de grote Britse slagschepen voor-

hangend aan reddingsvloten drijvend gehouden. De Britse jagers 'Jervis' en 'Nubian' zonden in de vroege morgen van de negenentwintigste maart de 'Pola' voorgoed naar de bodem van de Middellandse Zee.

Dat was de laatste fase van een afschuwelijk drama dat in de maritieme geschiedenis nauwelijks zijns gelijke heeft. Tegen het verlies van één oorlogsvlieger hadden de Britten vijf grote Italiaanse oorlogsschepen tot zinken gebracht, hun als het ware op een presenteerblaadje aangeboden; 2400 Italiaanse zeelieden, onder wie vice-admiraal Cattaneo, verloren in dit drama bij Matapan het leven. En als de Britten van hun kant niet eveneens enige duidelijke fouten hadden gemaakt, zou de

Mondadori

Mondadori

Boven: een Britse torpedobootjager op volle snelheid in actie in de Middellandse Zee.

Linksboven: na de Britse aanval op Tarente, het halfgezonken slagschip 'Cavour'.

Links: twee Engelse kruisers wachten onder dekking van een rookgordijn op de vijand.

speelde zich een afschuwelijk drama af. Terwijl de Italiaanse wrakken als brandende fakels wegzakten, stond ook de met olie bedekte zee in brand en stierven de ongelukkigen die daarin terecht kwamen een vreselijke dood. De ironie van het noodlot wilde dat vlakbij, inderdaad in een dicht rookgordijn, de 'Pola' op hulp lag te wachten. Haar machinekamer stond onder water, de generatoren waren uitgevallen en er was dus geen verlichting. Aan boord bevonden zich nog slechts 236 man. Honderden bemanningsleden hadden er de voorkeur aan gegeven om direct na de voltreffer van de torpedo overboord te springen. Anderen hadden later van commandant de Pisa toestemming gekregen

bij zag glijden. Het was echter de Engelse jager 'Havock' die de 'Pola' in haar wanhopige positie aantrof en er eerst nog enige salvo's op afvuurde. Toen deze niet werden beantwoord, besloten de Britten langszij te komen. Commandant de Pisa en de opvarenden werden krijgsgevangen gemaakt. Via admiraal Cunningham werd het Italiaanse Rode Kruis op de hoogte gesteld van de juiste positie waarop dit eenzijdige treffen had plaatsgevonden. Deze organisatie was daardoor in de gelegenheid een schip uit te sturen om te zoeken naar de honderden schipbreukelingen die nog in zee dreven. Tenslotte werden er daarvan 160 opgepikt. Velen van hen hadden bijna vijf dagen in het water gelegen of zich

klap nóg vernietigender zijn geweest. Nu kon met name de belangrijke 'Vittorio Veneto', hoewel gehavend, toch de veilige haven van Tarente bereiken.

Iachino moest onmiddellijk bij de Duce op het matje komen. In de beroemde *Salla del Mappamondo* kreeg hij een geweldige uitbrander en werd hem eigenlijk alles verweten waarvoor hijzelf de Duce herhaaldelijk had gewaarschuwd, zoals het ontbreken van radar, van vliegdekschepen en de onvoldoende samenwerking tussen luchtmacht en marine. In doffe wanhoop hoorde de admiraal de tirade aan. Zijn gedachten waren bij de ramp, waarvan hij pas had gehoord toen de 'Vittorio Veneto' in Tarente voor anker ging.

HITLER ZOEKT HULP

DRS. C. J. F. STULDREHER

Boven: admiraal Raeder was een van Hitlers adviseurs die Engeland wilden verdrijven uit het gebied rondom de Middellandse Zee.

Rechts: eind oktober 1940 hadden Hitler en Franco een gesprek aan de Spaans-Franse grens. Maar de Caudillo vroeg de Führer een te hoge prijs voor deelname aan de oorlog.

Foto-archief Spaarnestad

Engeland zou na de evacuatie van Duinkerken (28 mei tot 4 juni 1940) onwrikbaar bij zijn beslissing blijven om de oorlog tegen Duitsland voort te zetten. Hitler heeft nooit kunnen begrijpen waarom de Britten geen Duitse hegemonie op het vasteland van Europa wilden toestaan, in ruil voor een nagenoeg ongeschonden behoud van hun overzeese imperium. Het vraagstuk van Englands *Niederbringung* zou Hitler boven het hoofd groeien. Hij besloot in de loop van juli 1940 al tot de voorbereidingen van zijn plan voor een grootscheepse aanval op de Sowjetunie, zonder enig uitzicht op een spoedig toegeven van Engeland. Daarmee bracht hij de kern van zijn streven, het winnen van *Lebensraum* in

Oost-Europa, in gevaar. Hij zou een ongewenste tweefrontenoorlog tegemoet gaan. Tussentijds zocht hij naar een strategie, die Engeland bijtijds murw zou kunnen maken, voor zijn goede bedoelingen met dat land, welks imperium niet uiteen mocht vallen. Het voortbestaan van het Britse wereldrijk achtte hij de beste voorwaarde voor een welberekende aanval op Oost-Europa. Uitgaande van deze gedachtengang begon Hitler na het mislukken van de luchtoorlog tegen Engeland en het afgelasten van de operatie *Seelöwe* aandacht te schenken aan het Middellandse Zeegebied, dat hij voordien aan Mussolini had overgelaten. Hij meende er nu een terrein te hebben gevonden om met een geheel van po-

litieke combinaties (*Kontinentalblock-politik*) en met goed berekende, maar niet al te zware militaire klappen Engeland alsnog tot vrede te dwingen. Hiertoe moest hij de belangen van Italië, Frankrijk en Spanje in overeenstemming zien te brengen met het belang dat hij zelf had bij een doeltreffende coalitieoorlog tegen Engeland.

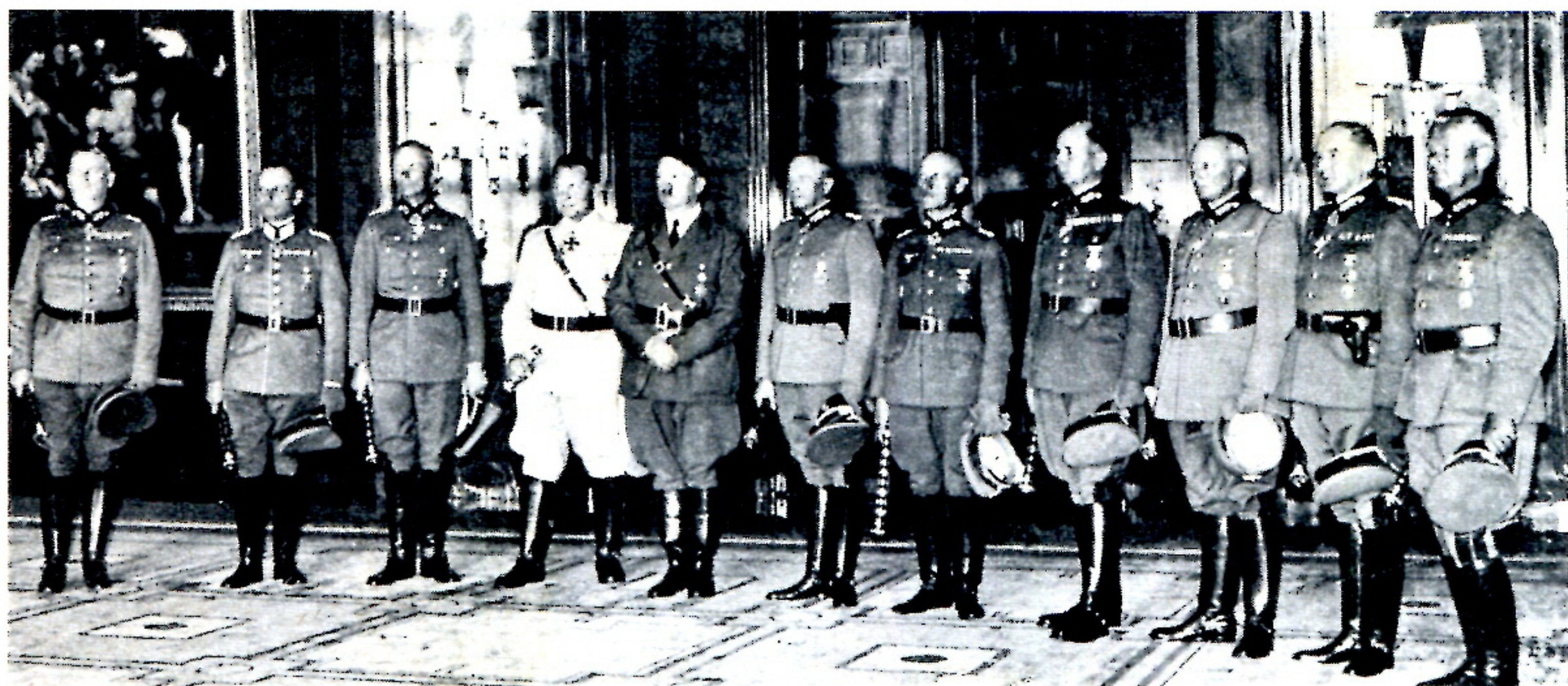
Het is dan ook geen wonder dat Hitler in september een williger oor leende aan strategische plannen die elders tegen Engeland uitgevoerd zouden moeten worden. In een *Denkschrift* van 30 juni 1940 had generaal Jodl gewezen op de mogelijkheid van een 'uitbreiding van de oorlog in de randgebieden' naast mogelijkheden als een dwingende economi-

sche blokkade, belegering, terreuraanvallen op de bevolking en een invasie. Deze gedachte vindt men ook terug in de visie van admiraal Raeder. Deze betoogde op 26 september 1940 dat de Britten de Middellandse Zee steeds hadden gezien als het centrum voor het behoud van hun wereldpositie. Engeland moest daarom in de winter van 1940—1941 uit de Middellandse Zee verdreven worden. Niet alleen was daarvoor de verovering van Suez en Gibraltar van belang, maar Duitsland moest ook vanuit Egypte door Palestina en Syrië tot aan Turkije optrekken. Dat zou Rusland nog banger maken en wellicht een aanval op dat land van het noorden uit overbodig maken. Een stevige positie in Egypte

lijk was op dit aanbod in te gaan. Franco eiste namelijk niets minder dan Gibraltar, het gebied van Oran, de vereniging van Marokko onder een Spaans protectoraat en uitbreiding van het eigen Saharagebied en van het kustgebied tussen de monding van de Niger en Kaap Lopez. Verder moest Duitsland allerlei oorlogsmateriaal leveren en goederen als benzine en voedsel. Door Hitlers vredesverwachtingen ten opzichte van Engeland raakte het contact met Spanje voorlopig op de achtergrond. Midden juli veranderde de situatie. De Duitse *Abwehr* onderzocht toen of Gibraltar gemakkelijk op Engeland te veroveren zou zijn. Het antwoord luidde bevestigend, maar een Spaanse deelname aan de oor-

se koloniën meer te voeren, onder voorwaarde dat Frankrijk afzag van een politieke toenadering tot Duitsland. Hitler, onkundig van dit alles, hoopte in de nabije toekomst toch het een en ander van Frankrijk gedaan te krijgen. Hij zag op dat ogenblik een betere kans van slagen in de samenwerking met Frankrijk dan in een samengaan met Franco.

Nu moest hij Mussolini op de hoogte brengen van zijn Franse en Spaanse contacten. Al op 4 oktober had hij hem op de Brenner zijn voornemen meegedeeld tot het vormen van een anti-Engelse coalitie. Mussolini was met die opzet akkoord gegaan. Hij was het toen ook eens geweest met Hitlers plan Duitse troepen naar Libië te zenden voor een ge-

In de periode dat Hitler pogingen ondernam om Engeland elders op de knieën te krijgen en de aanval op Rusland reeds aan het voorbereiden was, reikte hij in zijn werkkamer in de nieuwe rijkskanselarij maarschaksstaven uit aan tien van zijn voornaamste militaire medewerkers. De plechtigheid vond plaats in augustus 1940 en de meeste nieuwbakken maarschalken zouden in de jaren daarop een belangrijke rol spelen in de oorlog. Van links naar rechts: Keitel, Von Rundstedt, Von Bock, Goering, de Führer zelf, Von Brauchitsch, Ritter von Leeb, List, Von Kluge, Von Witzleben en Von Reichenau. Op Goering na, die rijksmaarschalk werd, kregen alle anderen de rang van veldmaarschalk.

betekende ook een waarborg voor het behoud van de Italiaanse bezittingen in Oost-Afrika. Daardoor zou de Italiaanse vloot meer gelegenheid krijgen tegen Engeland op te treden in de Perzische Golf en de Indische Oceaan. Het belangrijkste strategische punt in Hitlers visie was echter het bezit van Noordwest-Afrika. Raeder voorzag dat Engeland daar aan de zijde van De Gaulle en met steun van de Verenigde Staten een operatiebasis wilde vormen om Italië uit Afrika te verdrijven en tevens om Duitsland de voet dwars te zetten bij de vorming van een nieuw koloniaal rijk. Deze strategie noodzaakte de Duitsers tot het bezetten van steunpunten in de Atlantische Oceaan, namelijk de Kaap Verdise en de Canarische Eilanden en de Azoren, ter voorkoming van een Engelse bezetting. Van groot belang was derhalve een uitgebreide versterking van de Duitse vloot en de luchtmacht. Het betoog van admiraal Raeder vond plaats enige dagen na de actie van generaal de Gaulle in Dakar. Die actie had in Frankrijk de anti-Britse stemming in hoge mate versterkt. Hitler besloot daarvan gebruik te maken om de regering van Vichy te bewegen tot concessies met betrekking tot haar Afrikaanse koloniale bezittingen. Het leek hem op dat ogenblik gemakkelijker enig succes te behalen bij de Vichy-regering dan bij Franco, met wie hij na de afgebroken besprekingen van juni 1940 medio september opnieuw in contact was getreden. Franco had, evenals Mussolini, het voor de Führer zo gunstige verloop van de oorlog met genoegen gadeslagen. Op 19 juni bood hij Hitler aan Frankrijk en Engeland de oorlog te verklaren; zijn voorwaarden waren echter zo hoog, dat het voor Hitler onmogelijk

was omwille van de verovering van Gibraltar leek politiek, militair en economisch voor Duitsland niet verantwoord. Spanje had aan alles gebrek en zou voor Duitsland direct al een zware belasting worden.

Midden september wilde Hitler precies weten welke eisen Spanje op dat ogenblik zou stellen in ruil voor deelname aan de oorlog. Hij verzocht Franco schriftelijk om een persoonlijk onderhoud aan de Frans-Spaanse grens, met de bedoeling de onwrikbare *Caudillo* persoonlijk tot deelname aan de oorlog van de As-mogendheden te bewegen. De ontmoeting had plaats op 23 oktober. Maar Franco deed geen enkele toezegging, ook al lonkte hij tijdens het gesprek nog zo begerig naar uitbreiding van het Spaanse koloniale bezit. Hitler was ontgoocheld; Franco was, zo zei hij 'net zo hebberig als velen bij ons'.

De volgende dag ontmoette hij te Montoire maarschalk Pétain. De maarschalk was in beginsel tot samenwerking bereid, maar het hoe en de voorwaarden waaronder zouden nog eens goed moeten worden bestudeerd.

Het is Hitler niet gelukt Pétain zó te bewerken, dat hij dadelijk grote bereidheid toonde actief mee te werken aan de oorlog tegen Engeland in het Middellandse Zee-gebied en aan de Atlantische kust. Pétain streefde eigenlijk naar het handhaven van de status-quo in alle Franse koloniale bezittingen; hij kon niet voorzien welk verloop de oorlog zou nemen, wie Frankrijk redding zou brengen. Daarom had hij na de gebeurtenissen in Dakar de econoom professor Rougier geheime, officieuze onderhandelingen met Engeland laten voeren; er kwam een voorlopige schikking tot stand, waarbij Engeland beloofde geen directe of indirecte acties tegen de Fran-

zamenlijke actie in Egypte. Italië had daar intussen amper vorderingen gemaakt. De Duce had zijn aandacht geheel geconcentreerd op een militaire aanval tegen Griekenland. Dat deze spoedig zou beginnen, hoorde Hitler op zijn terugreis uit Montoire. Hij besloot Mussolini direct te spreken en verzocht om een onderhoud op 28 oktober. Toen hij die dag de Duce in Florence ontmoette, was tegen zijn verwachting in de aanval op Griekenland al begonnen. Dit was voor Hitler, die vanwege zijn olievoorziening uit Roemenië slechts rust op de Balkan wenste, een grote tegenvaller. Nu viel er Engelse actie vanuit Griekenland tegen Roemenië te vrezen en wat zou Rusland dan doen? Hij bood de Duce niettemin militaire hulp aan en wees op de noodzaak van een verovering van Kreta.

Hitler en Mussolini realiseerden zich op dat ogenblik niet welke consequenties de aanval op Griekenland zou hebben. Duitsland zou hulp moeten bieden aan Italië, dat zich op deze actie even slecht had voorbereid als op die in Libië, en nu bovendien opererende in een deel van het Middellandse Zee-gebied waar de Engelsen, ten gevolge van de Italiaanse mislukking, het initiatief hadden overgenomen. Dit betekende het echec van Hitlers pogingen een anti-Engelse coalitie te vormen die Engeland in dat gebied de beslissende klap had kunnen toedienen. Hoe weinig Hitler en Mussolini zich dit realiseerden, komt tot uiting in het gesprek te Florence, waar nageenough uitsluitend werd gesproken over de voorwaarden voor een vrede met Frankrijk en Engeland, dit met het oog op gebiedsuitbreiding ten koste van de Engelse en Franse bezittingen. De eisen van de vasthoudende *Caudillo* vonden zij veel te hoog.

DE ITALIAANSE VELDTOCHT IN GRIEKENLAND

AFSTRAFFING IN HELLAS

DRS. J. S. WIJNE

Na de Franse nederlaag in West-Europa wist in Italië niemand met zekerheid wat Italië in de oorlog verder zou doen. Er waren verscheidene mogelijkheden. Een aanval op de Engelse positie in Egypte lag het meest voor de hand. Maar de chef van de Italiaanse generale staf, Badoglio, zei dat de aanval daar pas zou beginnen als het eerste Duitse bataljon in Engeland zou zijn geland. Dan waren er de mogelijkheden op de Balkan. Daar wilde Duitsland echter geen moeilijkheden, maar vrede en rust. Elke verstoring van de bestaande situatie zou Engeland en zelfs de Sowjetunie aanleiding kunnen geven tussenbeide te komen en dat zou nooit uitpakken ten voordele van Duitsland, dat in hoge mate

Geheel rechts: de chef van de Italiaanse generale staf, maarschalk Badoglio, wilde eigenlijk geen strijd, maar schikte zich naar de plannen van Mussolini.

Hiernaast: de Griekse dictator Metaxas, die drie uur de tijd kreeg het Italiaanse ultimatum van 28 oktober in te willigen.

Rechterpagina: Italiaanse soldaten aan het Albanese front. De Italianen hadden hier het voordeel dat ze tegenover de uitgeputte Grieken nieuwe troepen konden inzetten.

Vorige pagina: behalve door de voortdurende Griekse aanvallen, werden de Italianen ook nog geteisterd door het weer. Dit is een primitief kamp van de beroemde alpenjagers.

afhankelijk was van de Roemeense olievelen. Als de Italianen actie wilden, moesten ze die maar zoeken in de Middellandse Zee. Badoglio wilde eigenlijk geen strijd. Toch bleef hij gehoorzamen aan de opdrachten die hij kreeg van Mussolini of van het ministerie van oorlog. En die opdrachten liepen steeds verder uit elkaar. De Duce wilde een aanval, zowel op Zuid-Slavië als op Griekenland; op het ministerie werkte men plannen uit voor een demobilisatie van een deel van het leger, zodat de rest beter kon worden uitgerust en de productie van de oorlogsindustrie zou kunnen worden opgevoerd. Tekenend voor de bestuurschaos in Italië was wel dat beide plannen werden uitgevoerd. Dit alles werd nog ingewikkelder gemaakt door Ciano, Mussolini's schoonzoon en minister van buitenlandse zaken, die het liefst een aanval op Griekenland wilde en daarbij gesteund werd door de Italiaanse gouverneur van de Dodekanesos-eilandengroep, de fascistische veteraan De Vecchi, die privé een anti-Griekse politiek voerde.

Griekenland had intussen het zekere voor het onzekere genomen. Na enkele, waarschijnlijk door De Vecchi uitgelokte, incidenten was daar op 17 augustus een gedeeltelijke mobilisatie afgekondigd en werd de algehele mobilisatie voorbereid.

Bij de Italiaanse generale staf werden intussen drie plannen uitgewerkt. Plan 'E', dat een aanval op Zuid-Slavië beoogde met tegelijkertijd veiligheidsmaatregelen ten aanzien van Griekenland; een plan 'G' voor een aanval op Griekenland met veiligheidsmaatregelen ten aanzien van Zuid-Slavië en tenslotte een plan dat alleen maar inhield dat er niets zou

gebeuren. Tegelijkertijd was op het ministerie van oorlog een plan in voorbereiding om twee legerkorpsen te demobiliseren, ter sterkte van ongeveer 600.000 man...

De beslissing voor een aanval op Griekenland kwam na 8 oktober. De Duce hoorde toen dat Hitler een militaire missie naar Roemenië had gezonden om maatregelen te bespreken voor een efficiënte beveiliging van de olievelen. Tegen Ciano zei hij dat hij door Hitler weer voor een voldongen feit was geplaatst en dat hij hem met dezelfde munt zou terugbetalen: 'Hitler zal uit de kranten vernemen dat ik Griekenland ben binnengerukt.' Op 15 oktober werd in een krijgsraad definitief tot die aanval besloten. Tijdens de discussie vroeg de Duce: 'Hoe ver is het van de grens van Epiros naar Athene?' Visconti Prasca, de Italiaanse legeraanvoerder in Albanië zei: 'Bij een redelijk weggnet 250 km.' De Duce: 'En hoe is het landschap?' Prasca: 'Hoge, kale, onherbergzame heuvels.' De Duce: 'En de richting van de dalen?' Prasca: 'Oost-west, in de richting van Athene.' De Duce: 'Dat is belangrijk.' Zo ging het gesprek een tijdje door. Daarna vatte de Duce het besprokene samen: 'Offensief in Epiros, druk op Saloniki en in de tweede fase een opmars naar Athene.'

Op 28 oktober begon de aanval. De avond tevoren was er in Athene nog een groot feest geweest ter ere van het bezoek van de zoon

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Foto-archief Spaarnestad

van de componist Puccini aan de nieuwe opera van Athene. 's Morgens om drie uur kreeg de Griekse dictator Metaxas het Italiaanse ultimatum overhandigd. Hij had tot zes uur diezelfde morgen de tijd om het in te willigen. Maar veel zou dit niet hebben uitgehaald, want de Italiaanse troepen vielen al om half zes Griekenland binnen.

Hitler was toen op reis. Hij was eerst naar Franco gegaan om te proberen Spanje te bewegen tot aansluiting bij de As. Dat was mislukt. Via Vichy, waar hij Pétain tot grotere volgzaamheid wilde brengen, was hij op weg naar huis. Intussen reisde hem de brief van Mussolini achterna waarin deze meedeelde voornemens te zijn Griekenland binnen te

vallen. Toen Hitler deze brief tenslotte onder ogen kreeg, stelde hij meteen een bespreking voor in Florence, en wel op de achtentwintigste oktober. Maar toen Hitler in de loop van die dag in die stad uit de trein stapte, werd hij door Mussolini met een triomfkreet ontvangen: 'Führer, wij zijn in opmars.'

Dank zij vooral hun luchtmacht, die tot de Griekse in een verhouding van 6 op 1 stond, boekten de Italianen de eerste dagen succes. Met een tankdivisie en twee versterkte infanteriedivisies vielen ze vooral in het westen aan. In het noordoosten, in Macedonië, stonden drie versterkte Italiaanse infanteriedivisies. Zij beperkten zich echter tot wat voorhoedegevechten. De hoofdaanval in Epiros werd ondersteund door een aanval in het centrum van het front. Daar probeerde een divisie bergtroepen door het Pindusgebergte op te rukken om de plaats Metsovon te bereiken. Van deze plaats uit liepen namelijk beter begaanbare wegen, waarop tanks konden worden ingezet. In dit centrum viel tenslotte de beslissing. De Italiaanse alpenjagers stonden daar tegenover een regiment Evzonen, de elitetroepen van het Griekse leger. De eerste dagen konden ze weinig uitrichten tegen de verwoede aanvallen van de Italianen. Toen gaf de Griekse chef-staf Papagos een order die herinneringen oproept aan de strijd van de Grieken tegen de Perzen in de Oudheid. In de nacht van 9 op 10 november klommen de Evzonen tegen de flanken van het Pindusgebergte op en lieten daarmee hun centrum volledig onbeschermd. Honderden Griekse dorpsbewoners uit de omgeving hielpen hen met het naar boven brengen van het oorlogsmateriaal. Toen de ochtend aanbrak, storm-

den de Evzonen met de oorlogskreet: 'Wind! Wind!' de hellingen af in een felle aanval op de flanken van de Juliadivisie der alpenjagers. Zoals in 490 voor Christus bij Marathon de Atheners de Perzen op de vlucht joegen, zo verjoegen de Evzonen nu de Juliadivisie. Met achterlating van gewonden en veel oorlogsmateriaal moest het restant van de Italiaanse divisie zich terugtrekken naar Albanië. De invloed van deze Griekse overwinning werd de komende dagen duidelijk merkbaar aan de overige delen van het front. De Italiaanse aanval in het westelijke deel moest halt houden, omdat door de nederlaag van de Juliadivisie in het centrum de oostelijke flank werd bedreigd. De kansen waren gekeerd. Zo

Italianen in elk infanterieregiment onder meer zestig mortieren, de Grieken daarentegen slechts twintig. Na een korte periode van rust werd op 8 december de Griekse aanval hervat. Steeds verder werden de Italianen teruggedrongen. In Rome was intussen een complete paniek uitgebroken. Op 22 november schreef Mussolini nog aan Hitler: 'Ik heb ook mijn zwarte week gehad, maar het ergste is nu wel voorbij.' Maar op 5 december kreeg de Italiaanse gezant in Berlijn bij de terugreis naar zijn post het dringende verzoek van Mussolini mee om welke hulp dan ook van de Duitsers los te krijgen. Een paar dagen later sloeg de stemming van Mussolini weer om: de hulp was

Voor Hitler was het toen wel duidelijk geworden dat hij rekening moest houden met een veldtocht op de Balkan. Op 18 november had hij de Duitse generale staf al opgedragen een operatieplan te ontwerpen voor een aanval op Noord-Griekenland en eventueel op het gehele land. Dit werd later bevestigd in de opdracht voor het plan 'Marita', de verovering van Griekenland. Vijf dagen later, op 18 december, werd de opdracht gegeven voor het plan 'Barbarossa'. 'Marita' en 'Barbarossa' hoorden bij elkaar en moesten na elkaar worden uitgevoerd.

Aan het Albanese front vorderde de Griekse aanval intussen in een langzamer tempo. De troepen kwamen te ver van hun uitvalsbases,

Mondadori

zelfs, dat op de veertiende november de Grieken een offensief konden beginnen. De aanval begon in het noordoosten, in Macedonië. Vrijwel zonder enige stagnatie rukten de Griekse troepen op, zowel daar als in het westen, waar zij eveneens in de aanval waren gegaan. De Italianen voerden steeds nieuwe versterkingen aan, zodat tenslotte tien Italiaanse divisies bij de strijd waren betrokken, aangevuld met enkele regimenten. Hiertegenover hadden de Grieken acht infanterie- en één cavaleriedivisie en twee infanteriebrigades. Ook de bewapening van de Italianen was superieur. Behalve hun tanks — waartegen de Grieken geen anti-tankgeschut konden stellen — en hun luchtmacht hadden de

niet meer nodig. Maar ondertussen rukten de Grieken steeds verder op. In het oosten veroverden zij de stad Pogradec; in het centrum stonden ze voor het verkeersknooppunt Koisoura; in het westen namen zij het Albanese havenstadje Khimara in bezit. In Italië was men weer begonnen met de mobilisatie van de pas ontbonden legerkorpsen...

In Berlijn groeide de ongerustheid over deze Griekse successen. Vooral ook omdat de Engelse luchtmacht enige hulp bood aan het Griekse leger, werden de Duitsers benauwd voor de Roemeense olievelden. Er volgde een periode van geheime onderhandelingen tussen Hitler en Metaxas, die de Duitse bemiddelingsvoorwaarden echter afwees.

zodat de verzorging veel te wensen ging overlaten. De Grieken raakten uitgeput, terwijl aan Italiaanse kant steeds weer nieuwe eenheden in de strijd werden geworpen. Ondanks dat bleef het succes dat Mussolini zo hard nodig had, uit. Hitler wilde met hem praten over de verdere uitvoering van het plan 'Marita' en dat gesprek zou voor de Duce veel gemakkelijker zijn als hij zelf een overwinning had behaald. Toen hij tenslotte toch naar Duitsland vertrok, op 19 januari, bleek juist die dag een van zijn meest gerenommeerde divisies, de 'Wolven van Toscane', verslagen te zijn. Een slecht begin voor de besprekingen tussen de Duce en de bondgenoot die hij eerder vreesde dan waardeerde...

DE BRITSE EN ITALIAANSE ACTIES
IN OOST-AFRIKA

POKERSPEL IN OOST-AFRIKA

M. G. EMEIS JR.

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Met zijn oorlogsverklaring maakte Mussolini zich met de zijnen tot *personae non gratae* in het Suezkanaal, wat voor zijn 220.000 soldaten in Oost-Afrika betekende dat ze van het moederland waren afgesneden. Ze veroverden weliswaar Brits-Somaliland en bezetten in de Soedan Kassala en Gallabat, maar waagden vandaar niet de doorstoot naar Libië, die Egypte in een precaire situatie had kunnen brengen. Hun commandant, 's konings neef de hertog van Aosta, liet verdere initiatieven aan de vijand over.

Na de overwinning bij Sidi Barrani in Egypte (9—12 december 1940) zag Engeland kans dat initiatief te grijpen. Generaal Wavell zond de 4e Britsindische divisie direct na

de slag naar de Soedan om met de daar al aanwezige 5e Britsindische divisie de Italianen in Abessinië aan te vallen. Aan de troepen in Kenia werd een Zuidafrikaanse divisie toegevoegd om ook van daaruit een aanval op de Italiaanse gebieden in Oost-Afrika te doen. Op 10 februari 1941 trok luitenant-generaal A. G. Cunningham (een broer van de opperbevelhebber van de Britse vloot in de Middellandse Zee, admiraal A. B. Cunningham) vanuit Kenia de zuidpunt van Italiaans-Somaliland binnen.

Benoorden de ontruimde stad Kismayu, die 14 februari viel, werd een grote troepenconcentratie verslagen; de Italianen verloren hier 30.000 man aan doden, gewonden, gevluchten

en gevangenen. Tien dagen later en 300 km verder troffen de Britten in Mogadiscio 21 vijandelijke vliegtuigwrakken en 1,8 miljoen liter benzine aan. Cunningham zwenkte nu noordwaarts, het binnenland in. De helft van de 1200 km naar Jijiga, waarop de Italianen zich terugtrokken, voerde door de steriele lavavlakten van Ogaden. Nadat Jijiga op 17 maart zonder slag of stoot was bezet, kon de lange aanvoerlijn aanzienlijk worden bekort. Een dag tevoren namelijk waren twee bataljons uit Aden de Golf van Aden overgestoken en via Berbera, welks garnizoen grotendeels de vlucht nam, kon Cunninghams ravitaillering snel en efficiënt geschieden. Na Harar bezette men Dire Dawa aan de

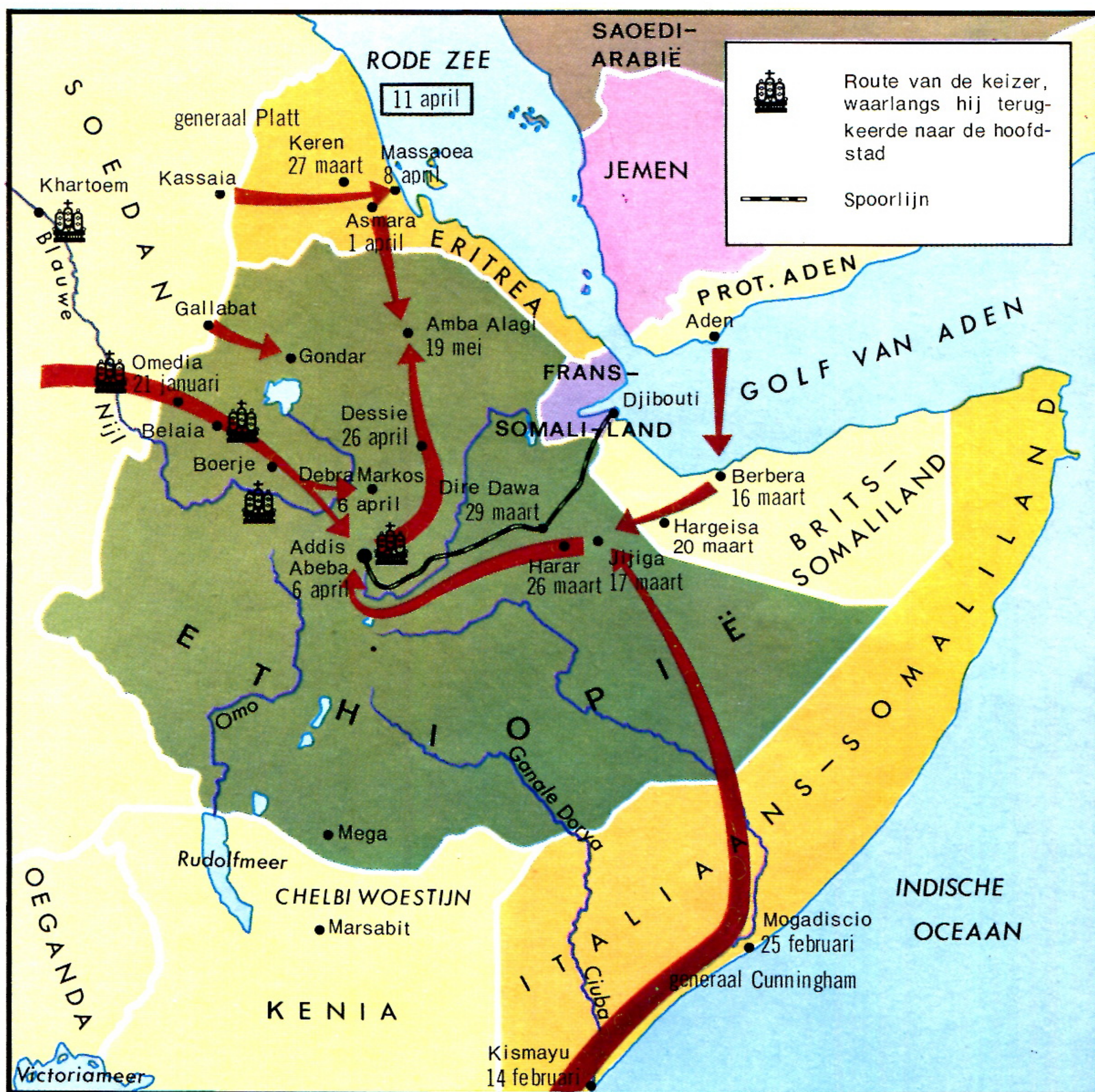
Boven: Italiaanse soldaten op het slagveld in Afrika gaan voor het begin van een van hun acties tegen het Britse leger te biecht bij rooms-katholieke priesters. Deze opname dateert uit het najaar van 1940, toen al duidelijk ging blijken dat de Duce het in de woestijn niet zou bolwerken.

Links: een beeld van het Afrikaanse front in de eerste dagen van de strijd: een Britse soldaat verlaat zijn brandende tank om zich aan de Italianen over te geven. Een paar maanden later zou het beeld geheel veranderen; toen waren het de Italianen die zich zowel in Oost- als in Noord-Afrika in grote aantallen gevangen lieten nemen.

spoorweg Addis Abeba-Djibouti, die echter als af- en aanvoerlijn onbruikbaar was doordat de bestuursraad van Frans-Somaliland na Frankrijks val met op één na algemene stemmen de kant van Pétains Vichy-bewind had gekozen. Enige tegenstemmer was de militaire commandant, generaal Legentilhomme, die met enkele officieren naar de Britse en Vrije Franse strijdkrachten wist te ontsnappen. Vergeefs bood Engeland in ruil voor het gebruik van de spoorlijn een verlichting van de zeeblokkade van Djibouti aan. De wrede Vichy-gouverneur Nouailhetas was onverzoenlijk. Pas na zijn oneervol en pensioenloos ontslag zou Djibouti met Kerstmis 1942 de zijde van de Vrije Fransen kiezen.

Tijdens het machtsvacuüm tussen de Italiaanse ontruiming en de Britse bezetting hadden de Abessijnse deserteurs uit het Italiaanse leger zich met moord, plundering en verkrachting vergrepen aan de onbeschermd achtergelaten blanken, meest Italianen. Toen de Britten een week later Addis Abeba naderden, kwam hun een Italiaanse politiekechef tegemoet met het dringende verzoek de stad zo snel mogelijk te bezetten: ze was ontruimd en de woeste tonelen van Dire Dawa dreigden zich op veel grotere schaal te herhalen. Op 6 april rukte Cunninghams voorhoede de hoofdstad binnen.

Vijf dagen later kon president Roosevelt bekend maken dat de Rode Zee en de Golf van Aden niet langer strijdtoneel waren en dus weer voor Amerikaanse schepen toegankelijk. Met steun van de luchtmacht had de *Royal Navy* stuk voor stuk de Italiaanse oorlogsbodems vernietigd die tussen Suez en Aden als ratten in de val zaten. Hieronder waren negen torpedojagers en acht onderzeeërs.

Een overzicht van de Engelse acties in Abessinië.

Bestond Cunninghams leger vooral uit Afrikaanse en Zuidafrikaanse troepen, de 4e en 5e Britsindische divisie vormden de ruggraat van het leger van generaal Platt, dat in het noordwesten binnendrong. Kassala en Gallabat werden zonder noemenswaardig verzet ingenomen, maar de militaire wandeling eindigde bij Keren, verdedigd door twee Italiaanse divisies in sterke fortificaties. De terreingesteldheid maakte een omtrekkende beweging onmogelijk; kans op succes lag slechts in een frontaantal over de enige toegangsweg die voor de vijand open en bloot lag. Nadat een escadrille van de Zuidafrikaanse luchtmacht was voorzien van Hurricane-jagers en daarmee de superioriteit in de lucht

had verkregen, gingen de Brits-Indiërs tot de aanval over. Na drie dagen verbitterde strijd was op 17 maart een gevechtspauze nodig. De tweede aanval had na achtenveertig uur succes: Keren viel op 27 maart, Asmara op 1 april en in de kustplaats Massaoea capituleerden op 8 april 10.000 Italianen. Wat de hertog van Aosta in Eritrea nog aan troepen restte, trok 370 km zuidwaarts en raakte in Amba Alagi klem tussen de achtervolgende Brits-Indiërs van Platt en de troepen die Cunningham uit Addis Abeba naar het noorden zond. Met Amba Alagi's val op 19 mei was de Abessijnse campagne beslist, al vergde de algehele zuivering van het enorme rijk nog vele maanden.

Nog een derde legermacht, hoewel aanzienlijk kleiner dan die van Cunningham en Platt, trok Abessinië binnen. Zij telde slechts 50 Britse officieren, 20 Britse onderofficieren, 800 Soedanezen en 800 Abessijnse vrijwilligers of 'Patriotten'. Hun commandant was de kleine majoor die in oktober 1940 tijdens de vliegreis Londen-Khartoem een vliegenmepper in de ene en een lichtblauwe wekker in de andere hand geklemd hield: Orde Charles Wingate. In de jaren dertig had hij als *Intelligence*-officier in Palestina een D.S.O. verdiend, maar zich tevens zo pro-joods getoond, dat zijn pro-Arabische superieuren in het Heilige én in het moederland zijn terugroeping hadden gelast. Heel lang waren in

Geheel rechts: de feestelijke terugkeer van Keizer Haile Selassie in zijn hoofdstad Addis Abeba. 'U bent de eerste van de door de fascistisch-nazistische misdadigers van hun troon verdreven soevereinen die in triomf terugkeert', telegrafeerde Churchill.

Rechtsonder: na de oorlogsverklaring boekten de troepen van de hertog van Aosta heel even succes: de Italianen veroverden onder meer Brits-Somaliland. Deze foto van een ingenomen fort dateert uit die dagen.

Onder: bij gebrek aan enig gemotoriseerd transport moest Wingates Gideonsbende de lange tocht naar Addis Abeba maken met 25.000 kamelen. Hier een deel van zijn leger, dat, behalve uit een handjevol Britten, vooral bestond uit Afrikaanse vrijwilligers.

Londen alle deuren van leger en *War Department* voor hem gesloten gebleven, totdat op eens een speciale opdracht uit de lucht was komen vallen: zich in Khartoem bij Haile Selassie melden en als diens adviseur 's keizers rentree bevechten en beveiligen van de Soedanees-Abessijnse grens tot over de drempel van diens troonzaal in Addis Abeba. In het Grand Hotel in Khartoem zette Wingate — naakt op bed onder een ventilator, zich het lichaam krabbend met een tandenborstel — aan zijn stafofficieren zijn plan de campagne uiteen. In december vloog hij naar Cairo om het voor te leggen aan generaal Wavell, opperbevelhebber voor het Midden-Oosten, die vergezeld was van Cunningham, Platt en andere hoofdofficieren. Wingate had er rekening mee gehouden dat hem vrijwel geen blanke troepen en een minimum aan materiaal zouden worden toegewezen, daar Wavell zijn toch al te geringe strijdkrachten moest verdelen over de strijdtoneelen in Griekenland, Kreta, Noord-Afrika en Abessinië. Een van de generaals vroeg sarcastisch of de majoor Addis Abeba dacht te halen zonder hulp van Britse regimenten: 'Wat voor campagne wilt u voeren: David tegen Goliath?' Wingate antwoordde: 'In uw stompzinnigheid slaat u de spijker op zijn kop.' Een andere scepticus kreeg te horen: 'U bent een onwetende gek, generaal. Door mannen als u verliezen wij oorlogen.' Na een lang en verhit beraad gaf Wavell Wingate zijn zin — en de rang van luitenant-kolonel. De overige aanwezigen schonken de nieuwbakken adviseur van Haile Selassie de scheldnaam *Highly*

Salacious, hetgeen 'in hoge mate wellustig' betekent...

Zodra Wingate in Khartoem terug was, ontbood hij uit Palestina zijn vriend Avraham Akavia, die daar in 1938 als tolk en leraar Hebreeuws met hem had samengewerkt. Akavia kreeg van de joodse verzetsorganisatie Haganah — 'Orde Wingate kunnen we niets weigeren' — verlof naar Khartoem te gaan. In het Grand Hotel begroette Wingate hem met de woorden: 'Sjaloem, Avraham. Het is heerlijk gezelschap van nóg een zionist te krijgen!' Bij gebrek aan gemotoriseerd transport moest Wingates Gideonsbende (*Gideon Force*) het met kamelen doen. De 900 dieren die Wingate in Khartoem aantrof, dienden met 24.000 andere te worden aangevuld. Nadat met kameeldrijvers de nodige achtweekscontracten waren afgesloten, kon de riskante onderneming van start gaan. Op 20 januari 1941, lang voordat de grote operaties van Cunningham en Platt begonnen, betrad Haile Selassie het uiterste westen van zijn rijk en een dag later woei de groen-geel-rode vlag boven Omedia. In februari betrok de keizer een bergfort bij Belaia, in maart verlegde hij zijn hoofdkwartier naar Boerje, in april moesten de Italianen Debra Markos prijsgeven en op 5 mei knielde de vorst met tranen in de ogen voor het altaar van de Mariakerk op de Entotoberg nabij de Abessijnse hoofdstad Addis Abeba.

Maar Wingate had zijn grootste stunt nog voor de boeg. Met achterlating van de keizer in de heroverde hoofdstad, trokken Wingate, Akavia, majoor Nott en een afdeling Soeda-

nezen noordwaarts. Weldra stieten zij op 14.000 zwarthemden en koloniale troepen onder bevel van de bekwame Italiaanse kolonel Maraventano. De numerieke overmacht was zo groot, dat Wingate zijn toevlucht nam tot bluf. Op 17 mei vuurde hij zijn enige kanon, gekaapt van de Italianen, bij dag en bij nacht op diverse punten af, zodat de vijand de indruk kreeg dat hij goed van artillerie voorzien was. Daarop deed hij een korte, felle aanval op een Italiaanse flankpositie, bracht verliezen toe en trok toen snel terug. Vervolgens zond hij Akavia en Nott met een witte vlag en een brief naar Maraventano. Hij liet zijn tegenstander weten dat deze omsingeld was door een sterke Britse strijdmacht

en door wraakzuchtige Abessijnse troepen, 'die uw terreurcampagne van moord en verkrachting niet hebben vergeten.' Weigerde Maraventano te capituleren, dan zou Wingate zijn Britse troepen terugtrekken en het grove werk aan de Abessijnen overlaten. 'Indien u echter een eervolle overgave wenst...' Dat wenste Maraventano inderdaad, mits de officieren hun revolvers mochten behouden en hij met zijn staf zou worden ontvangen door een erewacht van minstens één compagnie Britse soldaten. Wingate stemde toe. In vol en smetteloos ornaat verliet de bloem van Italië's Oostafrikaanse leger haar stellingen om bij een peloton Soedanezen wapens en munitie af te geven. De weg voerde daarna

over een hoge heuvel en pas toen de Italianen de top hadden bereikt, zagen ze Wingate, ongeschoren te paard, met naast zich Akavia en achter zich een handvol blanke en zwarte militairen. Maraventano vroeg waar de Britse erewacht was. Wingates vinger beschreef een vage boog langs de heuvelachtige horizon: 'In hun stellingen.' De Italiaan vroeg niet verder. Het was nog vier dagen lopen naar het krijgsgevangenenkamp.

Churchills telegram aan Haile Selassie was toen al enkele dagen oud: 'Uwe Majesteit was de eerste van de wettige soevereinen die door de fascistisch-nazistische misdadigers van hun troon werden verdreven; u bent nu de eerste die in triomf terugkeert.'

ITALIAANTJE PESTEN MAG NIET...

Italië's povere prestaties op alle fronten tussen zomer 1940 en zomer 1941 bezorgden Goebbels grijze haren. Zijn directieven aan de Duitse pers en radio om de As voor barsten en breken te behoeden, zo onthullend voor de Duitse publieke opinie over de Italiaanse bondgenoten, werden steeds talrijker.

Na de ruïneuze Britse luchtaanval in de nacht van 11 op 12 november 1940 op de Italiaanse vloot in Tarente, waarbij drie slagschepen en twee kruisers werden uitgeschakeld, verbood Goebbels het gebruik van slagwoorden als 'mare nostro' en 'beheersing van de Middellandse Zee.' Nadat Griekse divisies 27 Italiaanse divisies tot de terugtocht naar en in Albanië hadden gedwongen, decreteerde hij op 5 december: 'Het thema Italië moet met de grootste omzichtigheid worden behandeld. De kundigste psychologische aanpak is vereist om de thans in veelvoud opduikende Italië-moppen te doen wegebben.' Vijf dagen later herhaalde hij zijn waarschuwing dat de Duitse pers ten aanzien van Italië zeer voorzichtig moest zijn: 'Nooit ofte nimmer mag in pers of radio blijken wat er in het Duitse volk aan wrok jegens Italië leeft.'

'De Engelse propaganda poogt de laatste tijd steeds meer Duitsland tegen Italië en Italië tegen Duitsland op te hitsen', aldus Goebbels

op 19 december. 'Ik wens derhalve dat de Italianen bij elke gelegenheid morele steun wordt gegeven. In elke krant en elke nieuwsuitzending van de radio moet men onvermoeibaar de Duitse trouw en het As-begrip beklemtonen, ook al is dat op het ogenblik niet populair.' Een week later: 'Alle spot en grappenmakerij over Italië moet achterwege blijven. Het is een oude, ingewortelde historische fout van de Duitsers zich bij de beoordeling van de buitenlandse politiek te laten beïnvloeden door wrok. Hier moet met alle kracht tegenin gegaan worden. Wij kunnen slechts samen winnen of samen ondergaan.'

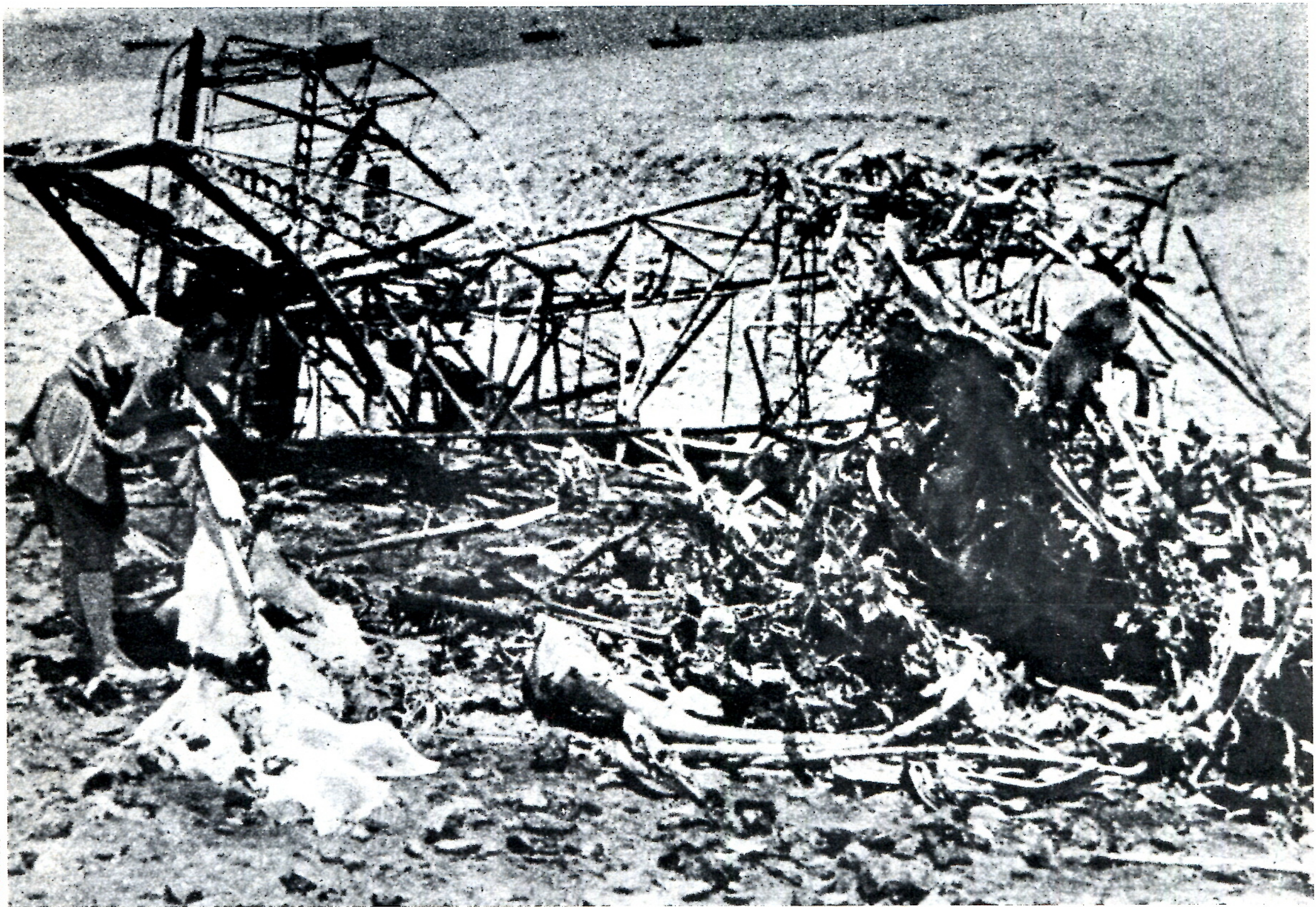
Menige scribent en pennelikker beijverde zich nu Italiaanse nederlagen in overwinningen om te toveren, zoals de aftocht uit Sidi Barani en de overgave van Bardia. Hun journalistieke misbaksels ontsnapten niet aan Goebbels' aandacht en woede: 'De minister wijst er met nadruk op dat de Duitse pers vaak de fout begaat bij het steun verlenen aan Italië de grenzen van het noodzakelijke te overschrijden. Men kan bijvoorbeeld uit de Italiaanse nederlaag van Bardia ook met de beste wil geen overwinning construeren.' Zelfs generaal Paul Hasse, die aan dit krijgsgebeuren een 'onaanvaardbaar' artikel had gewijd, kreeg bevel voortaan zijn mond te houden.

Op 31 maart 1941 deelde Goebbels vertrouwelijk mee dat de uitgave van Mussolini's volledige werken in Duitse vertaling geen doorgang zou vinden.

ZANDRUITERS VAN DE MAARSCHALK

DRS. P. A. OUDEMAN

Mondadori

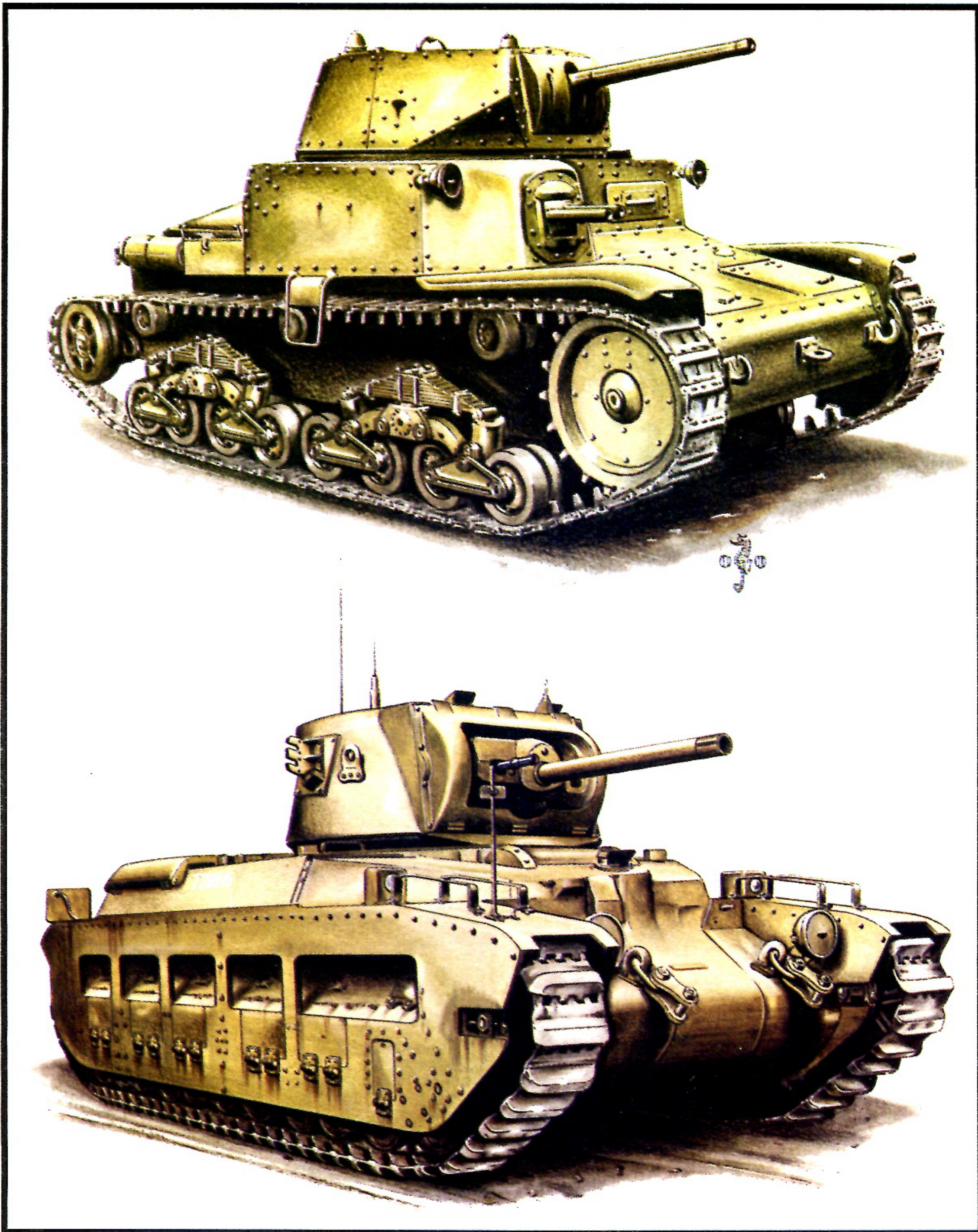
Al jarenlang had Mussolini zijn droom over een herleving van het oude Romeinse rijk rondom de Middellandse Zee gekoesterd en zich voorbereid op een aanval op Egypte, dat nog steeds onder Britse invloed stond. Die aanval zou moeten geschieden vanuit Libië, waar Italië reeds lang heer en meester was. Mussolini had ingezien dat in dit uitgestrekte woestijngebied het onderhouden van verbindingen van primair belang was. Vanuit de hoofdbasis Tripoli was niet lang geleden een zeer moderne betonweg aangelegd, waarover al het militaire vervoer kon plaatsvinden, een kustweg van bijna 2000 km lengte langs Benghazi, Derna en verder langs Tobroek tot aan Solloem bij de grens met Egypte.

Een brede strook woestijnzand van meer dan 100 km leidde naar Sidi Barrani en Mersa Matroeh, waar de Britse hoofdmacht was gelegerd.

Hoewel reeds spoedig na de oorlogsverklaring (nazomer 1940) schermutselingen aan de grens voorkwamen en gevechten om konvooien uitbraken, was het nog niet tot grote krachtmetingen gekomen.

Dat lag voor een groot deel aan de opperbevelhebber van de Italiaanse strijdmacht, maarschalk Graziani, befaamd uit de Abessijnse veldtocht. Graziani was nog maar enkele maanden opperbevelhebber. Zijn voorganger, de populaire maarschalk Balbo, was, vermoedelijk door een fout van zijn eigen

luchtdoelartillerie, neergeschoten en omgekomen. Volgens het dagboek van Ciano, de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, had maarschalk Graziani onvoldoende vertrouwen in een goede watervoorziening voor zijn troepen. Bovendien wilde hij veel meer tijd van voorbereiding. Mussolini was echter niet te stuiten; hij gaf Graziani opdracht tot een aanval binnen enkele dagen, onder het dreigement dat hij anders van zijn bevel zou worden ontheven. Graziani, die liever op zijn lauweren rustte, moest toen wel zwichten en op 13 september 1940 overschreden zes Italiaanse divisies en acht tankbataljons bij Solloem de grens. Deze troepen legden een hevig spervuur op de Engelse posities, die verde-

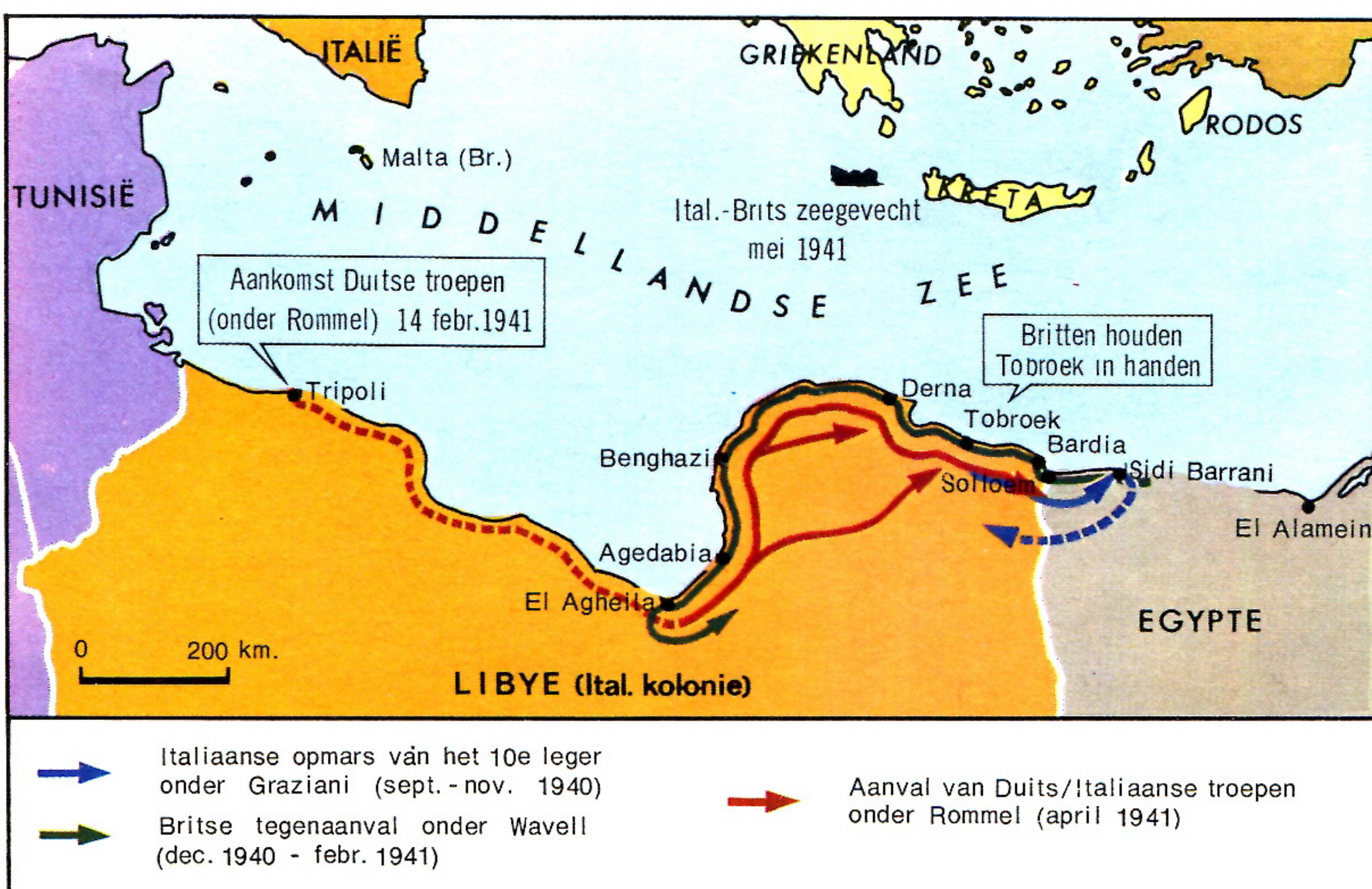

Links: twee tanks die in het begin van de woestijnoorlog in Noord-Afrika een rol speelden. Boven: de middelzware Italiaanse Carro Armato Medio M13/40, die een snelheid haalde van 30 km per uur en bewapend was met een halfautomatisch kanon en drie 8-mm mitrailleurs. Onder: de Britse Matilda Mark IV CS, die een snelheid had van 25 km per uur en voorzien was van een kanon en een Besa mitrailleur. De M13/40 was tot 1943 de ruggegraat van de Italiaanse tankstrijdkrachten en vormde de basis voor een aantal andere rupsvoertuigen.

Andere pagina: de resten van het vliegtuig waarmee maarschalk Balbo verongelukte.

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Boven: de opvolger van Balbo, maarschalk Graziani die, gedwongen door Mussolini, in Noord-Afrika tot de aanval overging.

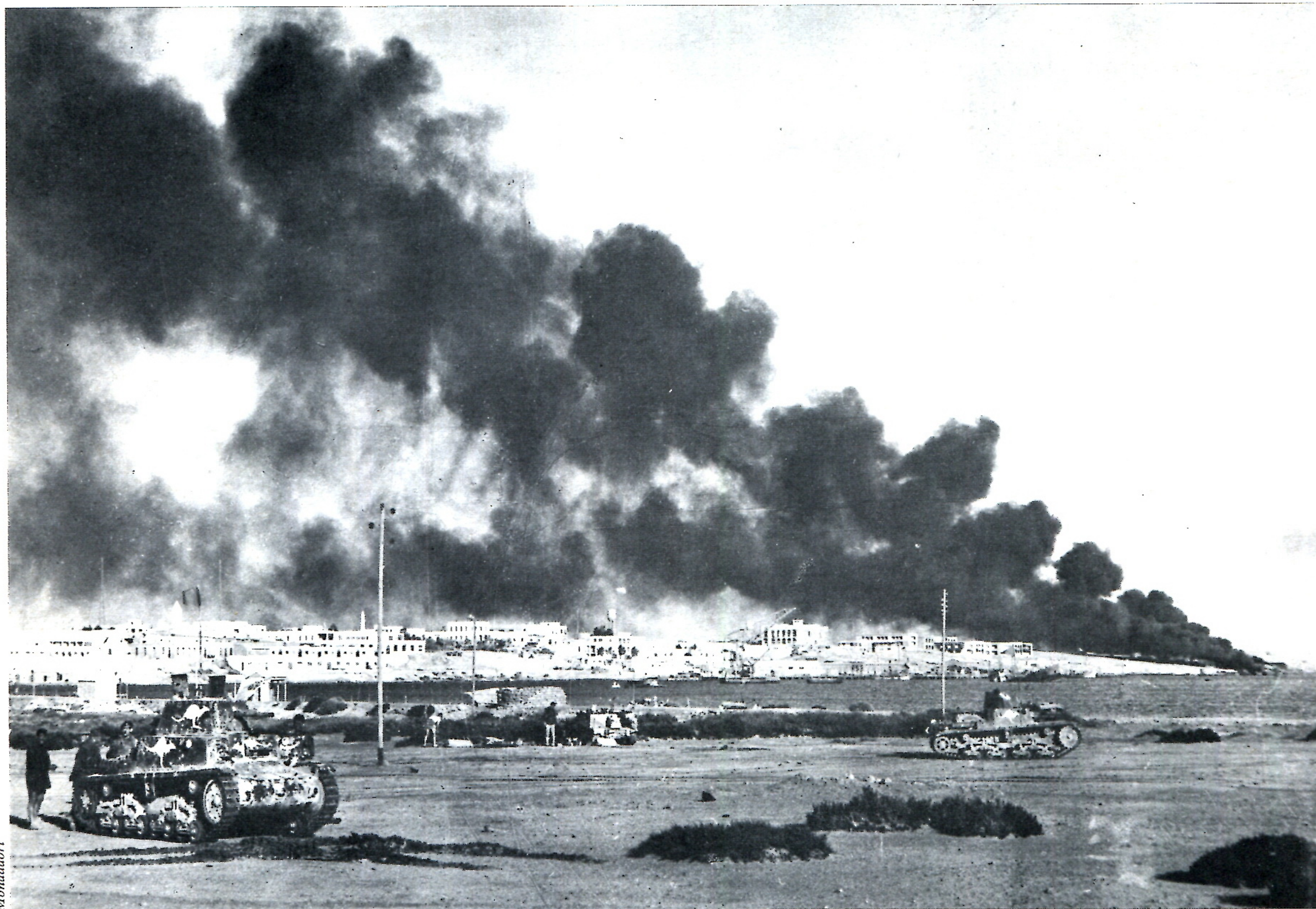
Links: een overzicht van de eerste acties in de woestijnoorlog. De Britse positie in Egypte werd pas werkelijk bedreigd toen generaal Rommel op het toneel verscheen.

digd werden door een vrij zwakke strijdgroep, bestaande uit drie bataljons infanterie, slechts één tankbataljon, drie bataljons artillerie en een paar eskadrons pantserauto's. De Italianen rukten in keurige slagorde op; vóórop motorrijders in een brede formatie, daarachter allereerst lichte tanks, die op hun beurt weer gevolgd werden door colonnes vrachtwagens. Deze strakke formatie vormde natuurlijk een gemakkelijk doelwit en had hevig te lijden van de goedgeoefende Engelse artillerie.

Meer naar het zuiden rukten nóg twee Italiaanse groepen door de woestijn op en de Engelsen vreesden terecht dat Graziani een grote omtrekkende beweging zou maken om zo-

doende achter hun linies te komen. De aarzende Graziani liet zijn plan tot omsingeling varen, maar oefende daarentegen meer druk uit met zijn langs de kust oprukkende colonne. Op 17 september bereikte hij Sidi Barrani. Toen vond hij het voorlopig welletjes; zijn aanvoerlijnen waren met zo'n 90 km verlengd, zijn troepen hadden dringend verzorging nodig en hun verliezen waren tienmaal zo zwaar geweest als die van de Engelsen. Ieder die verwachtte dat daarna spoedig een nieuwe grote aanval zou volgen, werd echter in zijn verwachtingen teleurgesteld. Drie maanden lang bleef Graziani vrijwel werkeloos en inmiddels naderden de Engelse versterkingen (die om de Kaap moesten varen). Wavell kon dit

Geheel boven: in oktober 1940 bracht de Engelse minister van buitenlandse zaken, Anthony Eden, een inspectiebezoek aan het Midden-Oosten, waarbij hij besprekingen voerde in Wavells hoofdkwartier in Cairo.

Boven: Australische tanks voor de brandende vesting Tobroek, die de Britten begin 1941 veroverden. Ze namen tijdens de strijd in deze periode 100.000 Italianen gevangen.

Links: een merkwaardige luchtfoto, gemaakt na de val van Bardia: in de buurt van de stad brengen de Engelsen grote aantallen krijgsgevangenen bijeen voor transport naar inderhaast ingerichte kampen in Egypte.

uitstel in de gevechten uitstekend gebruiken en versterkte intussen zijn defensieve stellingen te Mersa Matroeh.

Het Britse hoofdkwartier in het Midden-Oosten beperkte zich niet tot het uitdenken van defensieve bewegingen, maar was van een offensieve geest beziel. Plannen tot aanvallende acties begonnen gestalte te krijgen. Eén plan werd onder groot voorbehoud en onder strikte geheimhouding voorgelegd aan Eden, die in oktober een inspectiebezoek aan het Midden-Oosten bracht.

Het was een stoutmoedig plan, dat van zelfvertrouwen sprak. Het maakte zeer doeltreffend gebruik van het feit dat de Italiaanse troepen in een groot aantal versterkte kampen waren gelegerd die soms op grote afstanden — tientallen kilometers — van elkaar verwijderd waren. Een strook woestijn van 100 km scheidde deze ringlijn van kampen van de Britse stellingen. Het moest mogelijk zijn, en daarop was het plan gebaseerd, om in twee à drie nachten deze woestijnstrook overtesteken en daarna verschillende kampen vanuit het westen, dus in de rug, aan te vallen. Hoewel het plan schitterende vooruitzichten bood op vernietiging van de Italiaanse kampementen, die elkaar geen hulp konden bieden, waren er ook grote risico's aan verbonden. De voorbereidingen stelden hoge logistieke eisen, want de aanvoer van benzine, munitie, levensmiddelen en water moest precies en volgens een strikt schema geregeld worden. Daarnaast was er nóg een kwade kans in dit spel: de troepen zouden minstens één dag zichtbaar zijn voor de vijandelijke luchtmacht, die de enorme concentraties voertuigen en tanks zeker zou aanvallen. De RAF zou, om dit gevaar te verminderen, diezelfde dag de Italiaanse vliegvelden aanvallen. Het aanvallende leger van 25.000 goed getrainde troepen stond onder commando van sir Maitland Wilson en bestond uit de 7e pantserdivisie, genaamd 'de woestijnratten', een gemotoriseerde Britsindische divisie en een gemotoriseerde Britse infanteriebrigade. De Italianen hadden vijf divisies in de eerste linie en achter de linies nog zes divisies.

De gevechten verliepen volgens plan. Op 7 en 8 december deden de troepen hun nachtelijke sprong voorwaarts, overdag gelukkig niet opgemerkt door de vijandelijke luchtmacht. Op 9 december begon de slag in ernst; de vier volgende dagen werd over een groot woestijngebied hevig gevochten. Het grote kamp Nibeiwa werd om 7 uur 's morgens aangevallen en viel binnen het uur. 's Middags werden de Tummarkampen genomen en het merendeel van de verdedigers krijgsgevangen gemaakt, terwijl de 7e pantserdivisie Sidi Barrani ingesloten had en de kustweg had afgesloten. De gevangenen stroomden binnen. Volgens een agrarisch georiënteerde officier van de *Goldstream Guards* ging het in totaal om '2 hectaren officieren en 80 hectaren minderen.'

Toen Sidi Barrani veroverd was, kon de achtervolging van de vluchtende Italianen pas goed beginnen; de weg langs de kust werd herhaaldelijk gebombardeerd door vloot en luchtmacht, die een onbeschrijflijke verwarring aanrichtten. Bij Sidi Barrani werden vijf divisies vernietigd. Dat leverde 40.000 krijgsgevangenen op. Nóg was de overwinning niet voltooid. In de eerste dagen van 1941 viel

eerst Bardia en daarna de vesting Tobroek. Het aantal gevangenen was toen tot boven de 100.000 gestegen.

Op de *Führerkonferenz* van 12 november 1940, waar Hitler aan een zorgvuldig uitgekozen groep partijgenoten de algemene strategie uit de doeken deed die hij wilde volgen, uitte hij al het voornemen om de Italianen een pantserdivisie als hulp beschikbaar te stellen. Hij zou deze strijdmacht pas inzetten als de Italiaanse strijdkrachten Mersa Matroeh hadden veroverd. Door de Britse successen bij Sidi Barrani moest in een speciale *Konferenz* de situatie van de bondgenoot opnieuw onder ogen worden gezien. Als er hulp

Hierboven: nadat Mussolini zijn commandant in Noord-Afrika, generaal Graziani, letterlijk had gedwongen de aanval in te zetten, overschreden de Italiaanse divisies op 13 september de grens met Egypte. Deze foto van een luchtdoelbatterij die een oprukkende gemotoriseerde colonne beschermt, dateert uit deze eerste periode.

Geheel boven: mede door de aarzeling van generaal Graziani de aanval te beginnen, kregen de Britten even de gelegenheid defensieve maatregelen te treffen, waartoe ook behoorde het leggen van mijnenvelden in het grensgebied. Hier maken Italiaanse specialisten enige mijnen onschadelijk.

verleend moest worden, dan moest men de Italiaanse havens zo min mogelijk belasten. Dus werd besloten alleen het materieel per schip over te brengen, terwijl de manschappen overgevlogen zouden worden. De toestand gebod ook haast! Na Tobroek was op 6 februari Benghazi gevallen en de volgende dag capituleerde het 10e Italiaanse leger bij Beda Fomm. Cyrenaica was nu in Britse handen.

Helaas moest Wavell nu troepen afstaan voor hulp aan Griekenland — en dat juist op een moment waarop zijn flank bij Benghazi zich op een afstand van 1000 km van de troepen in de Nijldelta bevond... De vijand zou er profijt van hebben!

HET DUITSE INGRIJPEN IN NOORD-AFRIKA

ROMMEL NEEMT OVER

DRS. P. A. OUDEMAN

De man die begin 1941 het bevel kreeg over de Duitse eenheden die op het Noordafrikaanse strijdtoneel de Italianen te hulp kwamen, was de toen negenenveertigjarige generaal Erwin Rommel. Toen hij op 12 februari 1941 in Tripoli arriveerde, was hij sinds 1910 onafgebroken in militaire dienst geweest. Hoewel in het geslacht Rommel geen enkele militaire traditie was te bespeuren en vader en grootvader vreedzame onderwijsfuncties hadden bekleed, koos de jonge Rommel een militaire loopbaan. In de Eerste Wereldoorlog vocht hij in Frankrijk en verdiende daar het IJzeren Kruis eerste klasse. Daarna diende hij in Roemenië en Italië. Na zich bij enige acties bijzonder te hebben onderscheiden, ontving hij een decoratie die in het algemeen alleen aan generaals werd uitgereikt: de *'pour le mérite'*.

Vanzelfsprekend bleven de kwaliteiten van deze beroepssoldaat ook voor de nieuwe machthebbers in Duitsland niet verborgen en na 1933 maakte de toenmalige majoor versneld promotie. Hij bekleedde bij de opbouw van het leger steeds belangrijker functies, maar kreeg pas bij de strijd in Frankrijk een zelfstandig commando, en wel over de 7e pantserdivisie. Rommel leidde deze divisie in verschillende stoutmoedige aanvallen en ging daarbij persoonlijk gevaar niet uit de weg. Aan het einde van de veldtocht in Frankrijk beroemde de divisie zich erop dat ze bijna 100.000 gevangenen had gemaakt, duizenden trucks en honderden tanks had vernietigd of buitgemaakt en de vesting Cherbourg tot overgave had gedwongen. Met het oog op de beweeglijkheid en het onverwachte opduiken van de divisie op strategisch belangrijke plaatsen had ze al gauw de bijnaam van 'spookdivisie' gekregen.

Hitler had in Rommel een goede keus gedaan. Rommel moest drie zeer grote handicaps overwinnen. In de eerste plaats stond hij ver van het Duitse oppercommando; hij was te zelfstandig van karakter om aan de leiband van de generale staf te lopen. Bovendien meenden de stafofficieren dat Rommel de betekenis van de oorlog in Afrika overschatte en beknibbelden ze op zijn aanvragen om mensen en materiaal. En tenslotte had hij weinig invloed op Hitler, die zich liever omringde met jaknikkers. Rommel met zijn rondborstige karakter verafschuwde mannen als Keitel en Halder, die bij de Führer in hoog aanzien stonden.

Toen Rommel, die pas tot luitenant-generaal was benoemd, met zijn staf in Tripoli aan-

kwam, probeerde hij onmiddellijk een offensief voor te bereiden. Hij eiste en verkreeg — maar niet zonder strubbelingen met de Italianen — volledige vrijheid van handelen. Meteen was hij van plan het maximum te halen uit zijn gemotoriseerd troepencontingent. Hij was een meester in het leiden van mobiele formaties, die op een verrassende manier konden optreden. Plotselinge aanpassingen aan veranderde situaties en dat midden in onoverzichtelijke en omvangrijke militaire manoeuvres — daarin legde Rommel het zwaartepunt van zijn tactiek.

Nu was de pas van Agheila, ten zuiden van Benghazi, van de grootste militaire betekenis. Van deze pas voert een kustweg naar Beda

Links: generaal Erwin Rommel, die door zijn verrassende tactiek voorlopig een einde maakte aan het Britse succes in de woestijn.

Rechtsboven: Rommels succes was vooral te danken aan de meesterlijke wijze waarop hij opereerde met deze Panzerkampfwagen IV.

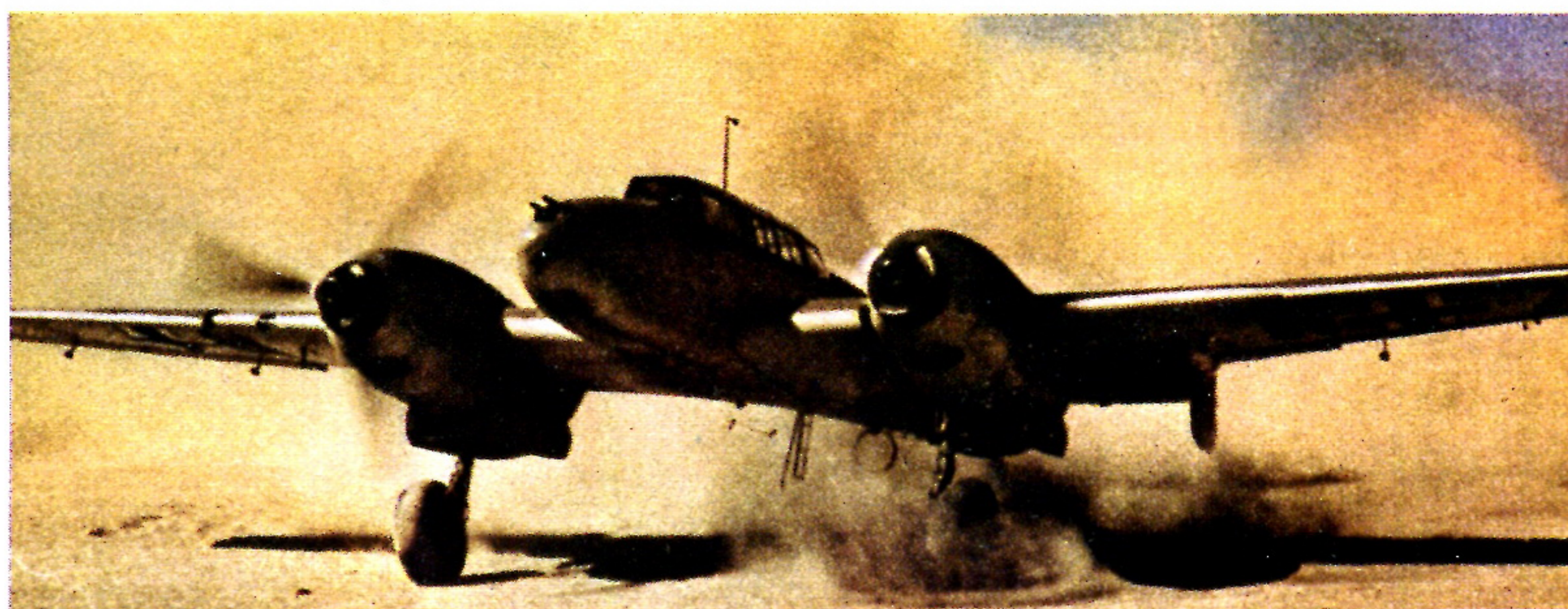
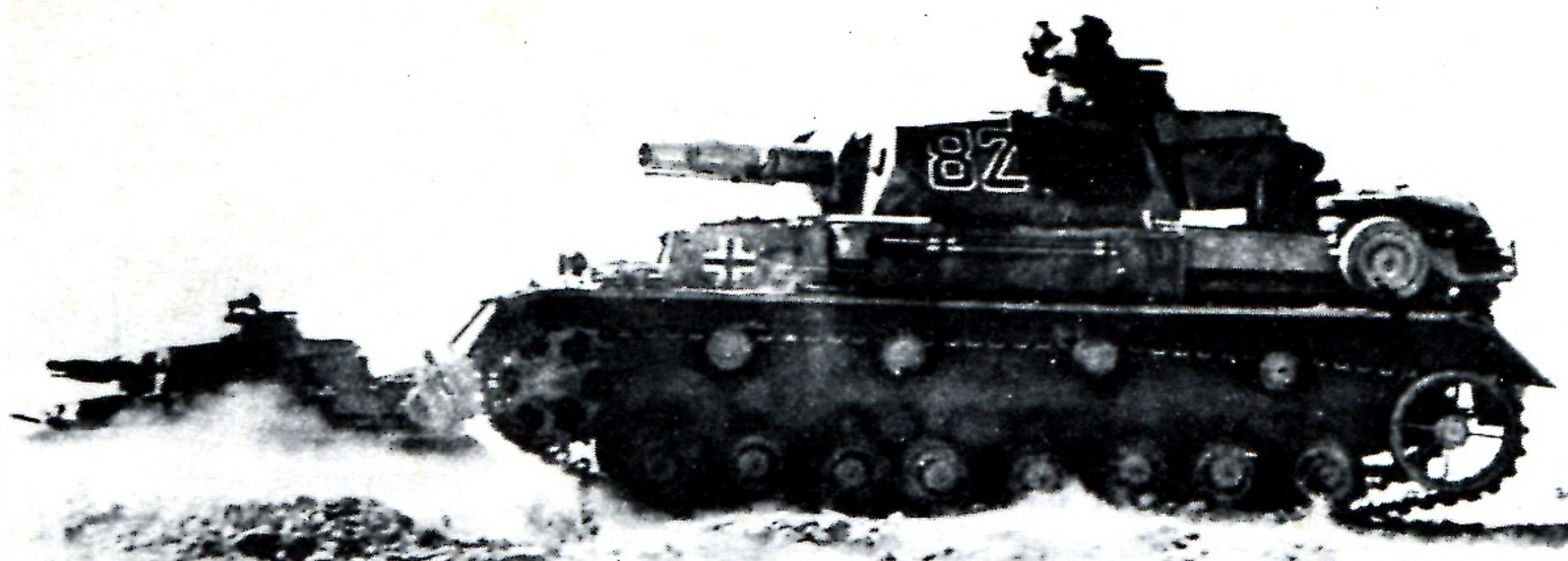
Geheel rechts: in de strijd om de hegemonie in de lucht zette de Luftwaffe onder andere de tweemotorige Messerschmitt-110 in.

Rechts: de Britse opperbevelhebber, generaal Wavell, leidde bij Merdjayoun persoonlijk de operaties tegen de Duitse tankeenheden.

Fomm, vandaar naar Benghazi, langs Derna en Tobroek tot aan Bardia. Maar vanuit de pas loopt ook een woestijnweg naar Agadabia. Hij snijdt een heel stuk woestijn af, bereikt Mechili en loopt vervolgens naar Derna. Deze woestijnweg had al eens een belangrijke rol in het oorlogsgebeuren gespeeld en dat was nog maar enkele maanden geleden. De Engelsen hadden deze weg namelijk in februari gebruikt om de Italianen in de rug aan te vallen en ze hadden daarbij het oorlogsgeluk aan hun kant gehad.

Rommel ging nu de tegenpartij een koekje van eigen deeg bakken; hij viel langs de woestijnweg aan met een overweldigende hoeveelheid tanks die voortreffelijk door de *Luftwaffe* werden ondersteund. Op 31 maart begon deze eerste slag bij El Agheila, nadat gedurende enige voorafgaande dagen al kleine schermutselingen hadden plaatsgevonden. Zowel de Engelse luchtmacht als de Engelse tanks konden het niet houden. Bovendien lag de woestijn zo open en was het terrein zo bijzonder geschikt voor het oprukken van gemotoriseerde eenheden, dat eigenlijk alleen het probleem van de aanvoer van water en benzine de Duitsers zorgen baarde. Ook de Engelsen hadden verwacht dat deze organisatorische problemen de opmars van de tegenstander zouden vertragen. Maar hun generale staf had het mis. De ongeduldige Rommel kon zijn troepen blijven bevoorraden en hij rukte op, hoewel Hitler zelf hem tot voorzichtigheid had gemaand.

Een Britse pantserdivisie werd omsingeld en vernietigd. Een andere divisie, die Benghazi bezet hield, liep gevaar afgesneden te worden, zodat deze stad moest worden prijsgegeven. Ook Tobroek liep groot gevaar, maar Wavell nam het moedige besluit de stad be-

Het materiaal van de Duitse 15e pantserdivisie kon ontscheept worden. De bemanningen werden per vliegtuig binnengebracht. Generaal Wavell kwam onmiddellijk na aankomst van de met zoveel gevaar verkregen tanks onder sterke druk van Churchill te staan, die wilde dat hij een offensief zou beginnen. Wavell had daarvoor al een poging gewaagd en bij Solloem een actie laten voeren, maar de Duitse tegenaanvallen waren te sterk geweest. Het bleek dat de Duitse 88-mm anti-tankgranaten door de wanden van de Engelse tanks gingen als een mes door de boter. Nu, met de nieuwe tanks, zou het wel beter gaan. Maar de 'tijgerwelpen' zoals ze werden genoemd, hadden kinderziekten en

zet te houden met een sterke troepenmacht, die een bedreiging voor Rommels flank zou moeten vormen.

De Duitsers lieten zich daardoor niet van de wijs brengen; ze zwenkten om Tobroek heen en rukten verder. Mechili werd door hen genomen en de *Panzers* zwermde voorbij Bardia tot Solloem toe. Tot ontsteltenis van de Engelse leiding werden twee vooraanstaande Engelse generaals, O'Connor en Neame, in hun stafauto door een snel reagerende Duitse patrouille verrast en gevangen genomen.

Zo moest Wavell wel tot de slotsom komen dat hij nu ongeveer weer even ver was als het jaar daarvoor! En dat op een moment dat een grote Engelse troepenmacht aan het Afrikaanse strijdtoneel onttrokken was en in Griekenland was ingezet.

In Cairo heerste verslagenheid. Maar al spoedig bezon de staf zich op maatregelen die genomen konden worden. Wat konden de Engelsen doen? In de eerste plaats moest men de

verbindingen van de vijand lam leggen. De vlootvoogd, admiraal Cunningham, kreeg bevel de scheepvaart tussen Italië en Afrika zoveel mogelijk te hinderen om versterkingen de voet dwars te zetten. Dit lukte grotendeels, maar niet geheel! Vervolgens bombardeerde de vloot in een riskante operatie de havenstad Tripoli, een actie die slaagde zonder veel eigen verliezen. Nog een ander risico werd genomen. Een konvooi transportschepen, op weg om Kaap de Goede Hoop te ronden, bevond zich in de omgeving van Gibraltar toen een onverwacht bevel van de admiraliteit afkwam. Vijf van de snelste vrachtschepen, die beladen waren met nieuwe en betere tanks, kregen opdracht langs Malta naar Alexandrië te varen. Gelukkig slaagde ook deze noodsporg, want de ramp zou niet te overzien zijn geweest als deze schepen aan onderzeeboten ten prooi waren gevallen.

Maar ook aan de andere zijde kwamen versterkingen binnen, ondanks de Britse vloot.

bleken later evenmin bestand tegen de beruchte 88-mm granaten.

De slimme Rommel had een groot aantal zware tanks vóór aan het front geplaatst, zonder dat de Engelsen dit vermoedden. Hij begon het gevecht op 17 juni 1941 in het gebied van Solloem, bij de pas over de heuvelrug van Halfaya. De keuze van deze plaats was een meesterzet. Als de tanks daar een helling hadden beklommen, lag er 80 km berijdbaar terrein voor hen open!

Het treffen gaf chaotische beelden te zien. Tanks vielen elkaar in de rug aan, colonnes vrachtauto's bevonden zich plotseling te midden van vijandelijke batterijen en werden vernietigd; de opstijgende stofwolken maakten oriëntatie buitengewoon moeilijk.

De Engelsen hielden het niet. Ze verloren bijna honderd tanks, vrij veel doden en gewonden en moesten terugtrekken. De strijbijl (*Battle-axe* was de codenaam voor het Engelse offensief) was bot geworden.

SALUUT VOOR ROMMEL

Na een dag van bloedige gevechten, die door de acties van de snel rijdende en vurende Duitse tanks zeer onfortuinlijk voor de Britten waren verlopen, bevond ook de Engelse officier Desmond Young zich in een colonne Engelse krijgsgevangenen.

Voor de Engelsen en Brits-Indiërs was het gevaar nog niet voorbij; zij marcheerden, begeleid door hun bewakers, langs een mijnenveld en waren bovendien onder vuur van een Engelse batterij die nog steeds niet tot zwijgen was gebracht.

Een Duitse officier beval Young, die van de gevangenen de hoogste in rang was, onder dekking van een witte vlag naar de batterij te gaan om aan te dringen op een staken van het vuren. Ondanks het feit dat het artillerievuur ook de Britten in gevaar bracht, weigerde Young herhaalde malen aan dit bevel te voldoen.

Op dat moment arriveerde er een Volkswagen en een korte, breedgebouwde figuur in een eenvoudig uniform wendde zich tot de Duitse officier. Hoewel Young geen Duits kende, was het duidelijk dat de nieuw aangekomene inlichtingen verlangde, deze ontving en meteen zijn beslissende commentaar op de situatie kenbaar

maakte. De Duitse officier keerde zich namelijk tot Young en zei enigszins zuur: 'De generaal stelt vast dat u niet gedwongen kunt worden de order op te volgen die ik u zo juist heb gegeven.' De gevangene Engelsman keek naar de generaal en meende een zweem van een glimlach op diens gelaat te bespeuren. In ieder geval was zijn interventie een saluut waard. En zo salueerde, vóór hij terugtrad in de rijen der gevangenen die huiverend in de nachtelijke kille het toneel gadesloegen, de Engelse brigadegeneraal Desmond Young voor zijn overwinnaar, luitenant-generaal Erwin Johannes Eugen Rommel.

NIEUWE CAPTAIN IN HET VELD

DRS. P. A. OUDEMAN

Misschien was Churchill wel de man die het diepst teleurgesteld was over het rampzalige verloop van *Battle-ax*. In zijn memoires beschrijft hij hoe hij omstreeks deze tijd in onrust verkeerde, vooral als hij tijdens het weekend op zijn landgoed Chequers was. Bovenal het feit dat de nieuwe tanks niet op tijd aan de strijd konden deelnemen en bovendien niet opgewassen bleken tegen de Duitse panters stak hem erg. Toen de Britse oorlogsleider de rapporten over de strijd doornam, kreeg hij een harde slag te verwerken en somber liep hij enige uren door de omgeving van zijn landgoed.

Maar hij was er zeker de man niet naar om bij de pakken te blijven neerzitten; reeds overwoog hij het voor en tegen van een belangrijk besluit. Hij en de andere oorlogsleiders in Londen met hem waren tot de slotsom gekomen dat generaal Wavell tekenen van vermoeidheid begon te vertonen. Het ging de

Boven: Duitse machinegeweerschutters banen zich moeizaam een weg door het zand van de Noordafrikaanse woestijn. Na het succes van de Duitsers besloot Churchill tot een Britse commandowisseling in Noord-Afrika.

Onder: de man die generaal Wavell opvolgde was generaal sir Claude Auchinleck, tot dan toe bevelhebber in Brits-Indië en naar men meende een man met zeer grote organisatietalenten. Door zijn gebrek aan stoutmoedigheid zou ook hij later bij de zeer felle Churchill in ongenade vallen.

oorlogsleiding hinderen dat Wavell — uit voorzichtigheid — weinig initiatieven nam en op aandringen van Churchill waren hem verscheidene malen achtereen nogal bits gestelde aanwijzingen toegezonden over de te volgen strategie. De adviezen van de generaal zelf werden soms volkomen genegeerd. Wavell verzette zich bijvoorbeeld heftig tegen een actie in Irak. In dit land lag een groot Brits kampement en vliegveld, Habbanya, dat door opstandelingen omsingeld en geïsoleerd was. Een gedurfde actie, met een kleine troepenmacht efficiënt ondernomen, had tot volledig succes en dus tot ontzetting van het vliegveld geleid. Wavell had met klem tegen deze operatie gewaarschuwd en wel zó, dat hij telegrafisch om ontheffing uit zijn functie had gevraagd. Na de mislukking van de gevechten in Noord-Afrika was Churchill ervan overtuigd dat hij het verzoek om ontslag moest inwilligen. Hij was er zeker van dat er

Foto-archief Spaarnestad

Rex Features

een andere bevelhebber moest komen met een frisse kijk op het oorlogstoneel. Ook het oorlogskabinet dacht er zo over. Men meende de juiste man te hebben gevonden in de persoon van sir Claude J. E. Auchinleck.

Deze generaal had indertijd bij de Duitse inval in Noorwegen het commando gevoerd over de geallieerde troepen bij Narvik. Daar had hij weliswaar weinig opvallends laten zien en volgens sommigen zich te veel op voorzichtigheid toegelegd en zich niet al te stoutmoedig getoond, maar aan de andere kant gaf men hoog op van zijn persoonlijke kwaliteiten en men schreef hem geweldige organisatietalenten toe. In een latere functie, als territoriaal bevelhebber van Zuid-Engeland, had hij dit waargemaakt en daarmee zijn promotie tot bevelhebber in Brits-Indië verdiend. Auchinleck had in Indië de zaken goed in de hand kunnen houden. Maar hij had nog iets meer gedaan. Hij had meteen en doelmatig gereageerd toen de hulp van zijn troepen nodig was bij het onderdrukken van de opstand in Irak. Zo leek hij de aangewezen man voor dit zo bedreigde oorlogstoneel. De last die hij op zich nam, was trouwens lichter dan het pak dat nu van Wavells schouders werd genomen. Want Wavell droeg veel meer verantwoordelijkheden dan alleen de zorg voor de oorlog in Afrika. Hij had zijn aandacht, militair gezien, al moeten versnipperen. Zijn gebied omvatte of had omvat: Griekenland, Kreta, Palestina, Syrië, Abessinïë en het Suezkanaal, om alleen de voornaamste tonelen van strijd te noemen. Bovendien had hij nog de last van de intendance te dragen én was hij belast met een groot aantal zaken van politieke en economische aard die alleen zijdelings met krijgsverrichtingen te maken hadden.

Wavell had formaat genoeg om zelf voor te stellen zijn opvolger niet met dit alles te belasten. De oorlogsleiding ging op dit voorstel in: er werd een intendant-generaal benoemd voor alle zaken van civiele en technische aard. Maar er gebeurde meer. Een lid van het kabinet, Oliver Lyttleton, kreeg Cairo als standplaats aangewezen om in deze plaats als algemeen vertegenwoordiger van de regering politieke en economische zaken te behartigen. Toen Auchinleck op 5 juli 1941 het commando van Wavell overnam (ze hadden stuivertje gewisseld: Wavell was tot bevelhebber in Indië benoemd), kon hij zich helemaal op de militaire zaken concentreren. Net als Wavell zou hij lauweren oogsten — en ze zien verbleken.